

MUSTAFA ÖZAĞAÇ**

Hız. Peygamber'in Gelişini Müjdeleyen Ahmed'in Yıldızı'nın Mahiyeti ve Türk Şiirine Yansıması*

The Star of Ahmed as Herald of The Prophet's
Birth, It's Nature and Reflection on Turkish Poetry

Ö Z E T

Türk şiir geleneğinde Hz. Peygamber'in doğumu anlatılırken, onun doğumunun bir alâmeti olarak astronomik olaylara atıflar yapılmaktadır. Bu şiirlerde şairin tasarrufunu anlayabilmemiz için, önce Hz. Peygamber'in doğumunda gökyüzünde nasıl bir astronomik olayın gerçekleştiğini bilmemiz gerekir.

İslam tarihinin ilk kaynaklarından beri Hz. Peygamber'in doğumu sırasında gerçekleştiği aktarılan "Ahmed'in Yıldızı" rivayetleri İslam tarihçileri tarafından araştırılmamıştır. Biz bu makalede "Ahmed'in Yıldızı" rivayetinin mahiyetini incelemek istedik. Bunun için öncelikli olarak bir yöntem geliştirmeye çalıştık. İbn Haldun'un Mukaddime'sinden, Hz. Peygamber'in doğumu zamanında Satürn-Jüpiter kırânı gerçekleştiği bilgisini edindik. Sonra da bu bilgiyi günümüz astronomi uygulamalarından biriyle teyit ettik.

Yahudi astroloji geleneğinde Satürn-Jüpiter kırânı, Mesih'in gelişinin bir alâmeti olarak görülür. Onların söz konusu kırâna böyle bir anlam yüklemeleri, Babil sürgünü zamanında öğrendikleri astrolojik bilgiler sayesinde mümkün olmuştur. Makalemizde, Yahudi astroloji geleneği ve Babil mitolojisi arasındaki bağlantıyı gösterdik; Satürn-Jüpiter kırânının "Ahmed'in Yıldızı" şeklinde bir ad aktarması olarak isimlendirildiğini dile getirdik. Dolayısıyla bu makaleye göre "Ahmed'in Yıldızı" olarak ifade edilen şey Satürn-Jüpiter kırânıdır. Şiirlerde sıkça karşımıza çıkan ve Hz. Peygamber'in doğumunun bir alâmeti olarak düşünülen yoğun meteor yağmurunun da aslında Hz. Peygamber'in doğumundan önce değil; bi'setten kısa bir süre önce gerçekleştiğini vurguladık.

ABSTRACT

In the Turkish poetry tradition, while the birth of the prophet is told, some of the celestial events are accepted as the signs of his birth. To understand the position of the poet, we need to know the position of heaven during the birth of the prophet. The narration on "star of Ahmad" has been studied by Muslim historians since the first sources on Islamic History. In this article, the nature of these narrations will be examined. To do this, we have improved a new method. We have learned that the existence of the conjunction Saturn and Jupiter in the prophet's birth year from Mukaddimah of Ibn Haldun. Then, we have confirmed this data from one of the astronomy applications.

In the Jewish astrology tradition, the Saturn-Jupiter conjunction is seen as a sign of the Messiah's coming. Their attribution of such a meaning to the conjunction possibly was because of the astrological knowledge they learned during the Babylonian exile. In our study, the connection between the Jewish astrology tradition and Babylonian mythology has been shown. We think that the "Star of Ahmad" is used as a metaphor for the conjunction of Saturn- Jupiter. Because of that, the statement of "the star of Ahmad" in this article is used in place of the Saturn-Jupiter conjunction. Although we have often across the heavy meteor shower as the sign of the prophet's birth in the poems, the shower did not occur before the prophet's birth but it happened before the very first revelation.

* Makalenin Geliş Tarihi: 02.10.2020 / Kabul Tarihi: 15.11.2020..

** Arş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk-İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalı, (mustafaozagac@gmail.com), Orcid: 0000-0001-8249-3096.

Böylece kırân hadisesi ve yoğun meteor yağmurunun farklı zamanlarda gerçekleşmiş olaylar olduğu sonucuna ulaştık. Bu da bize Hz. Peygamber'in doğumunu anlatırken iki gök olayını da ima eden şiirleri analiz etmek konusunda ihtiyaç duyduğumuz bilgileri sağladı. Bu bilgiler uyarınca Türk şiirinden farklı dönemlere ait örnekler getirerek bu eserlerde "Ahmed'in Yıldızı" bilgisinin zamanla nasıl dönüştüğünü inceledik.

ANAHTAR KELİMELEER

Ahmed'in Yıldızı, Büyük Kırân, Satürn-Jüpiter Kırânı, Babıl Mitolojisi, Meteor Yağmuru, Mevlid, Mazmun.

We have concluded that the conjunction event and heavy meteor shower occurred at different times. This provided us with the information we needed to analyze the poems that allude to two celestial events while telling us about the birth of the Prophet. By this information, we brought examples from different periods of Turkish poetry and examined how the knowledge of "Ahmed's Star" in these works transformed over time.

KEYWORDS

The Star of Ahmad, The Great Conjunction, Saturn-Jupiter Conjunction, Babylonian Mythology, Meteor Shower, Ma'ulid, Mazmun.

Giriş

Şiirlerde geçen bilgiler gerçek anlamıyla veya mecaz anlamıyla ya da mecazın mecazı ile eserlerde yer alır. Bunlardan hangisinin ilk ve gerçek bilgiyi yansıttığını anlamamanın yolu da olayın kendisini bilmekten geçer. Söz gelimi Mehmed Âkif'in (ö. 1936), *Çanakkale Şehitlerine* adlı şiirinde "Ölüm indirmede gökler" cümlesini ele aldığımızda, gökten inen ölümün mahiyeti hakkında bazı şeyler söyleyebiliriz. Zira bu savaşın bilgisi çağımızda yaşayan herkes için yeni ve taze sayılır. O savaşta gökten inen ölümün mermi, bomba, gülle şeklinde olduğunu düşünmek zor değildir. Ancak aradan uzun yıllar geçerse ve merminin, bombanın, güllenin unutulduğu bir zaman gelirse şayet, öyle bir zamanda Âkif'in mısraının çağrışımlarının bizde şimdi uyandırdıkları kadar net olacağını söyleyebilir miyiz?

Hadisenin mahiyetinin kavranamayacağı öyle bir zaman gelirse, Âkif'in cümlesini bizim bildiğimiz şekliyle anlayabilmek herhalde o kadar kolay olmazdı. Bu şiiri temel alıp başka bir edebi eser verecek olan "gelecekteki" şairin, Âkif'in mecazı üstüne bir de kendi zaman algısının mecazını getirerek muğlaklığı daha da ileri götürebileceğini hesap edelim. Şiirleştirilen bilginin tekrar şiirleştirildiği öyle bir durumda, Çanakkale Savaşlarında ölümün gökten nasıl yağdığını düşünecek kişiyi muhtemelen gerçek ötesi bir tasavvur bekliyor olacaktır.

Manzarayı ileri bir zamanı düşünerek gözümüzde canlandırmak âfâkî gelirse, geçmişe bakarak bilginin kademe kademe nasıl dönüştüğünü şiirlerden okuyabiliriz. Bunun en bariz örneklerinden bir tanesi, Hz. Peygamber'in doğumunun anlatıldığı şiirlerde geçen ve O'nun

doğumunun bir mucizesi olarak anlatılırken, doğan bir yıldız ya da kayan yıldızlarla ifade edildiğini gördüğümüz hadisedir.

Yıldız kelimesiyle beraber astronominin konusuna girildiği ilk başta sezilebilse de şiirlere bakınca şairinin tasavvuruna göre konunun anlatımı çeşitlilik arz edebilmektedir. Bazen mecaza ve bazen de mecazın mecazına doğru tasavvur ilerlemektedir ki burası astronomi ilminden uzaklaşılın şiirin özel alanıdır artık. İşte şiire ait bu özel alanda şairin tasavvurunu ve nasıl bir tasarrufta bulunduğunu anlayabilmemiz için önce anlattığı hadisenin gerçekliğini bilmemiz gerekir.

Yukarıda verdiğimiz örnekte Âkif'in "Ölüm indirmede gökler" derken gerçek bir olayı mecazlaştırdığını rahatça söyleyebilmemizin başlıca sebebi, anlattığı hadisenin mahiyetini biliyor oluşumuzdu. Peki ya Hz. Peygamber'in doğumu ile ilişkilendirilen "yıldızın doğması" hadisesinin mahiyetini biliyor muyuz? Eğer bu soruya "evet" cevabını verebilirsek, o zaman şiirlerde doğumun mucizesi olarak yer alan olayın gerçekliği doğrultusunda, yani onu ölçüt almak suretiyle şairlerin şiirdeki tasarrufunu daha iyi görebileceğiz.

Bu yüzden öncelikli olarak "yıldız doğması" rivayetinin mahiyetini bilmemiz gerekiyor. Bu bilgilerin İslam tarihinin erken dönem kaynaklarından İbn Hişam (İbn Hişam 2006: I/216) ve İbn Sa'd'ın (İbn Sa'd 2015: I/147) eserlerinde zikredildiğini görmekteyiz. Ancak anlatımlar bu kaynaklarda ham bir halde yer aldığı için günümüz İslam tarihçilerinin konuyu izah etmesine ihtiyaç duyulmaktadır. İslam tarihi kaynaklarında geçen ve "Ahmed'in Yıldızı'nın, O'nun doğumuyla beraber doğduğunu ya da başka bir rivayette Yıldızların kaydığını/döküldüğünü bildiren anlatılar "günümüz İslam tarihçileri tarafından izah edildi mi?" diyerek onların bu konuda yazdıklarını incelemek makul bir yol olarak belirse de, "Ahmed'in Yıldızı" rivayetini anlamaya çalışmak yönünde yapılmış bilimsel bir araştırma görememekteyiz. İslam tarihçilerinin "Ahmed'in Yıldızı'nı değerlendirirken eğilimleri, mübalağa eseri olduğu düşünülen ve soyut kalıp doğrulanmamış olan diğer başka rivayetlerin arasına onu da katıp hepsini yalanlamak ve böyle yalan bilgilerin tarih kaynaklarına nasıl geçtiği hakkında fikir yürütmek yönünde olagelmıştır. Ahmet Önkal'ın (ö. 2019), ilahiyatçılar arasında klasik bir referans durumundaki

makalesine göre bu rivayetlerin uydurulma sebebi Peygamber'i sevmekte ölçüyü kaçırmaktır (Önkal 2005: 261). Azimli ise, Hz. İsa ile kendi Peygamberlerini yarıştırmak isteyen Müslümanların bu rivayetleri uydurmuş olabileceklerini söyler (Azimli 2019: 74).

Bu makalede, Hz. Peygamber'in doğumundan bahseden başka kaynaklar da incelendikten sonra araştırmaya astronomi bilgisi dahil edilirse "Ahmed'in Yıldızı" rivayetinin anlaşılabilirliğini iddia ediyoruz. Azimli, bu rivayeti bir edebiyat ürünü olarak nitelendirmektedir. "Ahmed'in Yıldızı" izah edilebilirse, tarih yazıcılarının bu konuda şiir üretmediğini görebileceğimiz gibi, şairlerin söz konusu rivayeti aktarırken şiirlerindeki tasavvuru ve tasarrufu da görebiliriz. "Ahmed'in Yıldızı" rivayetinin incelenmesinde bir yönetime ihtiyaç duyulacağı açıktır. Bu yüzden makalemizde, kaçınılmaz olarak dahil olduğumuz bu tarih meselesi için bir yöntem geliştirerek işe başlamayı amaçladık.

Roy A. Rosenberg'in "The 'Star of the Messiah' Reconsidered" adlı makalesine göre Yahudi astroloji geleneğinde eski Babil sürgünü günlerinden kalan bir anlayış vardır: Yahudiler, Satürn ve Jüpiter gezegenlerinin bir burçta kavuşumunun/kırânının, Mesih'in gelmesi gibi büyük bir hadisenin habercisi olduğuna yönelik bir inanç taşımakta ve söz gelimi Hz. Musa'nın da bu kırân zamanında doğduğuna inanmaktadırlar. Bethlehem yıldızının mahiyetini araştıranların (mesela Kepler'in) öne sürdükleri şeylerden bir tanesi Bethlehem yıldızının aslında Satürn-Jüpiter kırânı olduğudur. Yahudilerin bu iki gezegenin kavuşumu hakkında spekülasyon yapmalarına yol açan da Babil mitolojisinden tevârüs ettikleri bilgilerdir (Rosenberg 1972: 105-108).

İbn Haldun, Hz. Peygamber'in doğumunda Akrep burcunda Satürn-Jüpiter kırânı gerçekleştiğini söylüyor (İbn Khaldûn 1980: II/213). Bilgisayarda astronomi yazılımıyla Satürn-Jüpiter kırânının, Hz. Peygamber'in doğumunda gerçekleşip gerçekleşmediğine bakmak suretiyle İbn Haldun'dan öğrendiğimiz bilginin astronomik sağlamasını bugün yapabilmekteyiz.

Bethlehem yıldızı Yahudilerin bekledikleri bir kırân hadisesinden ibaretse, onlar kırânı gördüklerinde "bir şeyin yıldızı" diye isimlendirebiliyorlarsa, Yahudiler "Ahmed'in Yıldızı" diye bu kırânı işaret edip Peygamber'in doğumunu haber vermiş olabilirler diye

düşünüyoruz. 571 yılının Mart-Nisan ayında Satürn-Jüpiter kırânının gerçekleştiğini bugün Astronomi bilimi sayesinde görebilmekteyiz. Bu aslında daha önce bilinmeyen bir şey de değildir. Felekî Mahmud Paşa 19. yüzyılda Peygamber'in doğum tarihini 20 Nisan 571 olarak tespit ettiği makalesinde aynı kırân hadisesinden bahsetmektedir (Mahmud Paşa el-Felekî 1887: 27).

Makalemizdeki bir diğer tespit de Hz. Peygamber'e nübüvvet bildirilmeden (bi'set) kısa bir süre önce yoğun bir meteor yağmurunun yaşanmış olduğudur. Biz bu bilgiyi (bi'setten az önce gerçekleştiğini) vurgulamak suretiyle, şiiirlerde Hz. Peygamber'in doğumunun mucizesi olarak anlatılan iki hadiseyi ayırt etmenin önünü açmış oluyoruz. Şairler bazen Hz. Peygamber'in doğumunda bir yıldızın doğduğunu bazen de yıldızların kaydığını şiiirlerinde dile getirmekte; bazen ikisinden de açıkça bahsetmeyip bunlara telmihte bulunmakta ya da bu iki olayı mecazlaştırmaktadırlar. Makalemizde, seçilen bazı örnekler üzerinden şiiirlerde bu iki gök olayının nasıl ele alındığı incelenmektedir.

1. Rivayetlere Göre Hz. Peygamber'in Doğumunda Beliren Yıldız

Erken dönem İslam tarihi kaynaklarında¹ Hz. Peygamber doğarken gece onunla birlikte onun yıldızının da doğduğu ve bunun İsrailoğulları tarafından bildirildiği yazılıdır.

1.1. Rivayetlerde Geçen Yıldız Hadisesi

İbn Hişâm (ö. 833), *es-Sîretü'n-nebeviyye* adlı eserinde Hz. Peygamber ile beraber O'nun yıldızının doğduğu haberini, Peygamber'in şâiri olarak da bilinen Hassan b. Sâbit (ö. 680) kaynaklı rivayetle aktarır (İbn Hişâm 2006: I/216):

¹ İlk Siyer Kaynakları Şaban Öz'e göre şöyle sıralanmaktadır: 1. Urve b. ez-Zübeyr (94/713), 2. Âsım b. Ömer Katâde (120/737), 3. Abdullah b. Ebî Bekr (135/752), 4. Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî (124/741), 5. Mûsâ b. Ukbe (141/758), 6. Muhammed b. İshâk (151/768), 7. Muhammed b. Ömer el-Vâkîdî (207/822), 8. İbn Hişâm (218/833), 9. İbn Sa'd (230/845). Bkz. Öz 2017: 21. Biz burada adı geçen kaynaklardan 8. sıradaki İbn Hişâm ve 9. sıradaki İbn Sa'd'dan alıntı yapacağız. Zira Ahmed'in Yıldızından ilk bahseden kaynaklar bunlardır.

Allah'a yemin ederim ki ben uzun boylu kuvvetli bir çocuk idim. Yedi veya sekiz yaşında idim. İşittiğim her şeyi aklediyordum. Bir Yahudi'nin Medine'deki Atama denilen bir kalenin üzerine en yüksek sesiyle: -Ey Yahudi topluluğu, diye bağırdığını işittim. Nihâyet onun yanına toplandılar. Ona dediler ki: -Yazık sana, sana ne oluyor? Dedi ki: Bu gece "Ahmed'in Yıldızı" Ahmed'le beraber doğdu.

İbn Sa'd (ö. 845) ise, eseri *eş-Tabakâtü'l-kübrâ'*da, râvi zinciri İbn Abbâs'a (ö. 688) ulaşan rivayeti nakleder (İbn Sa'd 2015: I/147):

Resûlullah (sas) gönderilmeden az önce, Kurayza, Nadîr, Fedek ve Hayber Yahudileri onun sıfatlarını kendi kitaplarında görüyorlardı. Hatta onun hicret yerinin Medine olduğunu biliyorlardı. Resulullah (sas) dünyaya gelince Yahudi âlimleri: "Ahmed bu gece doğdu. O yıldız doğdu" dediler. Peygamber olunca da, "Ahmed peygamber oldu; doğan yıldız ortaya çıktı" dediler. Onlar Peygamber'i biliyor, itiraf ediyor ve vasıflarını anlatıyorlardı. Ancak kin ve haset onlara engel oldu.

Yine İbn Sa'd'ın naklettiği ve Hz. Ayşe'ye dayandırılan diğer bir rivayeti, yıldızdan bahsedilmemesine rağmen, bir Yahudi'nin durduk yere yeni doğmuş peygamberi soruşturmasını anlattığı için, önemine binaen alıntılıyoruz (İbn Sa'd 2015: I/151):

Ticaretle meşgul olan bir Yahudi Mekke'ye yerleşmişti. Resûlullah'ın dünyaya geldiği gece, Kureyş meclislerinin birinde, "Bu gece sizin kabileden dünyaya gelen çocuk oldu mu?" diye sordu. Kureyşliler, "Bilmiyoruz." dediler. Yahudi, "Hoşlanmadığım halde yanlış söyledim galiba. Ey Kureyş! Bakınız ve size söyleyeceklerimi iyi dinleyiniz. Bu gece, bu ümmetin peygamberi, sonuncu Ahmed dünyaya geldi. Eğer yanılıyorsam o halde Filistin'de dünyaya gelmiştir. Omuzları arasında sarıya çalan siyah bir ben vardır. İçinde bazı sert kıllar bulunur." dedi.

Alıntı yaptığımız pasajlardan anlaşılacağı üzere, Hz. Peygamber'in doğumu Yahudiler tarafından tahmin edilmiştir.

“Ahmed'in Yıldızı”nın O'nun doğumuyla beraber doğması ve böylece Peygamber'in gelişinin bilinmesi, makalemizin ilerleyen bölümlerinde dile getirileceği üzere, tarih boyunca Peygamber'i ve O'nun doğumunu anlatan edebiyat ürünlerinin de değindikleri bir hadisedir.

Peki Yahudilerin, kendisi sayesinde Peygamber'in doğduğunu anladıkları “Ahmed'in Yıldızı” tam olarak nedir? İslam tarihçilerinin bu soruyu sormuş olabilecekleri ve bilimsel anlamda “Ahmed'in Yıldızı”nın mahiyetini tartışmış olabilecekleri hemen akla geliyor. Bu düşünceden hareketle, “Ahmed'in Yıldızı” rivayetine günümüzdeki İslam tarihçilerinin bakışını inceleyeceğiz.

1.2. Günümüz İslam Tarihçilerinin Konuya Yaklaşımı

Allah tarafından vahiy almadan önceki hayatlarında peygamberlerin yaşadıkları doğüstü hadiselerle irhâsât dendiğini öncelikli olarak belirtmeliyiz. İslam Tarihinde yer alan “Ahmed'in Yıldızı”nın doğması rivayeti de peygamberlik öncesi hayata dair olduğundan irhâsât başlığı altında değerlendirilmiştir (Özkan 2016: 24).

Günümüzde Türkiye'deki İslam tarihçilerinden Ahmet Önkal (ö. 2019), Mehmet Azimli ve bu iki tarihçiye atıf yapan Mustafa Özkan'ın “Ahmed'in Yıldızı” rivayetini çalışmalarında ele aldıkları görülmektedir. Ancak onların çalışmalarında yıldızları konu edinen astronomi bilimi araştırmaya dahil edilmemiştir.

Önkal, geçmişteki tarihçilerin övgüde aşırı davranma şeklinde bir zaafa düştüklerini, böylece tarih kaynaklarında söz konusu “Ahmed'in Yıldızı” rivayeti gibi bilgilerin yer aldığını söyler. Dolayısıyla Önkal'a göre söz konusu rivayet, Peygamber'i sevmekte aşırıya kaçan Müslüman tarihçiler tarafından uydurulmuştur (Önkal 2005: 257):

Kabul etmek gerekir ki birer insan olmaları itibariyle tarihçiler de zaman zaman his ve duygularına kapılarak gerek geçmişteki olaylar ve şahsiyetler hakkında bilgi verirken, gerekse kendi zamanlarında vuku bulan hadiseleri aktarırken övgü veya yergide aşırı davranma za'fına düşmüşlerdir. İnsan karakterinde mevcut bu za'f noktasına ilave olarak tarih

yazımında İslâm tarihçilerini bazen aşırılığa sürükleyen başka etkenler de olmuştur.

Önkal, Hassan b. Sabit'ten rivayet edilen ve yukarıda alıntıladığımız rivayeti örnek gösterir ve bu rivayeti şöyle yorumlar (Önkal 2005: 261):

Bizim burada üzerinde duracağımız husus, birçok siyer ve İslâm tarihi kaynağında yer alan, Peygamber Efendimizin beklenen son peygamber olduğunun kendisine peygamberlik verilmeden çok öncelerde, hatta çocukluğunda bile bizzat şahsı belirtilerek bazı müneccimler, kâhinler, rahipler ve hahamlar tarafından tespit ve ilân olunduğuna dair rivayetlerdir. Bu rivayetlerden birisine göre, Yahudi âlimleri gökte doğan bir yıldız delaletiyle Hz. Peygamber'in doğduğunu tespit etmişler; çünkü bu yıldız ancak bir peygamber doğduğu veya zuhur ettiği zaman görünürmüş.

Önkal, Müslümanların yasaklandığı yıldız ilmi ve astronomi bilimini birbirine karıştırmakta, hepsini toptan yasak olarak göstermekte, tarihçileri ve araştırmacıları günaha girme ihtimaline karşı uymaktadır:

Şüphesiz Hz. Peygamber'in doğumunun ve peygamberliğinin gökte görülen bir yıldızla tespit ve teşhis edildiğini kabul etmek ne aklen, ne de naklen mümkün değildir. Aklen mümkün değildir; çünkü bu ne menem yıldızdır ki sadece bir peygamber doğduğu veya zuhur ettiği zaman doğacak ve binlercesi arasından hemen tanınıp bilinecektir. Kaldı ki o günün imkânlarıyla belli zaman aralıklarıyla muntazaman doğan yıldızları bile tespit mümkün değildi. Naklen de mümkün değildir; çünkü İslâm, müneccimleri ve sözlerine inanmayı kesinlikle reddetmiştir. Hz. Peygamber: "Yıldızlarla uğraşanlarla oturup kalkma!" buyurarak Hz. Ali'nin şahsında tüm Müslümanlara müneccimlerle irtibatı yasaklamıştır.

Önkal, o devirdeki insanların yıldızları tespit edemedikleri konusunda verdiği bilgilerde anakronizme düşüyor. Zira Hz. Peygamber'in yaşadığı devir şöyle dursun, ondan binlerce yıl öncesinde bile farklılık arz eden herhangi bir yıldızın doğumu tespit edilip

kaydedilebilmekteydi.² Dolayısıyla Önkal'ın, Hz. Peygamber'in zamanında yıldızların tespit edilemediği yönünde verdiği bilgi hatalıdır. Nitekim Kâdî Abdülcebâr'ın (ö. 1025) o devirdeki Arapların yıldızlara dair bilgisi hakkında söyledikleri bu konuya ışık tutuyor (Kâdî Abdülcebâr 2017: 145):³

Özellikle Araplar, yıldızları, batışlarını, doğuşlarını, hareketlerini ve hiç kaybolmayıp sabit olanlarını en iyi bilen insanlardı. İnsanlar, bunlar hakkındaki bilgiyi onlardan alarak kitaplar yazdılar ve pek çok eser meydana getirdiler. Arapların çoğu göklerin altında geceliyorlardı, semâ onların tavanı görevini görüyordu. Onlar, devamlı olarak kesintisiz bir şekilde semâyı ve ondaki yıldızları görmekteydiler. Araplar yaş, zaman ve yıldızlarla ilgili bilgi bakımından Resûlullah'tan (sas) öndeydiler.

"Ahmed'in Yıldızı" mevzuunu ele alan diğer çalışmalara bakıldığında, Önkal'ın bu konudaki iddialarının ilahiyatçılar arasında temel bir referans durumunda olduğu görülmektedir.⁴ "Ahmed'in Yıldızı" hakkında Önkal'dan sonra çalışan bir başka İslam tarihçisi Mustafa Özkan, Önkal'ın bu konudaki sözlerini kayda değer bulduğunu belirtmekten öteye geçmez (Özkan 2016: 34).

Yine diğer bir İslam tarihçisi Azimli ise, "Ahmed'in Yıldızı" rivayetinin uydurma olduğunu açıkça belirtir. Azimli, Önkal'ın yukarıda alıntıladığımız sözlerinin meseleyi yeterince izah ettiğini söyler ve

² Bu konuda bkz. Baysal 2018: 461-475.

³ Kâdî, burada her ne kadar Araplar'dan bahsediyorsa da Ahmed'in Yıldızını haber veren Yahudiler'in yıldız ilminde Araplar'dan daha bilgili oldukları söylenebilir. Yahudilerin bu konudaki bilgisinden makalemizin devamında bahsedeceğiz.

⁴ Önkal'a atf yapan ilahiyatçılardan biri hadis alanından Bünyamin Erul'dur. Erul, "Ahmed'in Yıldızı" rivayetini, gerçekliği sorgulanabilecek diğer başka rivayetler ile beraber ele alır ve "Biz, Kur'an'da hiç temas edilmediği gibi, muteber hadis kaynaklarında da yer almayan bu konudaki rivayetleri ihtiyatla karşılamaktayız." der. Burada şu soru akla geliyor: Yıldızlardan haber almayı ve insanların doğumu-ölümü ile yıldızların hareketleri arasında nedensellik bağı kurmayı yasaklayan bir dinin kitabının ve peygamberinin bu türden bilgiler vereceği düşünülebilir mi? Bu tür bilgilerin ne İslam'ın kutsal kitabı Kur'an'da, ne de Peygamber'in sözlerinde yer almayacağı doğal olarak tahmin edilebilir. Bkz. Erul 2003: 36.

“yıldızdan haber getirenlerle irtibatı yasaklayan bir dinin mensubu olup, bu dinin peygamberini övmek adına ve onun yüceliğini anlatmak üzere onun doğumundaki bu tür haberleri getirmenin pek uygun görünmediğini” vurgular (Azimli 2019: 74).

Azimli, Müslümanların bu rivayeti uydurma sebebine dair fikir yürütürken meseleye Önkal’da görmediğimiz bir açılım getirir ve Hz. İsa’nın doğumunu haber veren bir yıldız olduğu halde kendi Peygamberlerinin doğumunu haber veren bir yıldız olmaması karşısında peygamber yarıştırmak isteyen Müslümanların böyle bir uydurmaya girişebileceklerine işaret eder (Azimli 2019: 74).

Meseledeki problemleri böylece masaya yatıran Azimli devamında, Peygamber’in doğumu rivayetlerindeki başka problemleri aşmaya çalışan Şibli’nin sözlerini sanki içinde “Ahmed’in Yıldızı” hakkında bir fikir barındırıyormuş gibi alıntılar (Azimli 2019: 74):

Hz. Peygamber’in doğumu sebebiyle yıkılan Kisraların sarayı değil, Sasanilerin ihtişamı ve Bizans’ın satveti idi. Sönen ateş, Mecusilerin mabetlerindeki parlayan alevler değil, bütün dünyadaki küfür ve dinsizlik ateşi idi ve kuruyan şey Sava gölü değil, putperestliğin zulmü, Zerdüştlüğün kuvveti, Hristiyanlığın tahakkümü idi.

Devamında, “Peygamberin doğumu için anlatılan bu türden sözler, soyut ifadelerden somuta dönüştürülmüştür” diyen Azimli, “Ahmed’in Yıldızı” rivayetini diğer rivayetlerle karıştırıp tümünü reddetmek eğilimindedir. O, bu rivayetleri edebî ürün olarak değerlendirmek ister (Azimli 2019: 75):

Gerçekten de bu doğum sonrasında olacak vakalar, o an olmuş gibi anlatılmıştır. Vaizler, hikayeciler, mevlithanlar bu konuya şairane bir renk vermek istemişler ve onları takip edenler de bu beyanatları hakikatın kendisi zannetmişler ve hakiki bir rivayet mevkiine yükseltmişlerdir.

Azimli, düşüncelerini şöyle tamamlar:

Sonuçta bu izahlardan sonra ortaya çıkmaktadır ki: Hz. Peygamber, kimsenin haberinin olmadığı bir şekilde normal bir doğumla dünyaya gelmiştir. Onun doğumunda hiçbir fevkaladelik yoktur. Olsa idi, o dönemde ve sonrasında gündeme gelirdi, peygamberliği döneminde “zaten doğduğu gün şu tür olaylar olmuştu” diye dillendirilirdi.

Öncelikle, Peygamber'i kabul etmeyen Yahudilerin, O'nun habercisi olduğunu bildikleri bir hadiseyi sürekli dillendirmelerini ve hatırlatmalarını beklemek mantığa aykırıdır. Diğer yandan, bir gök hadisesini “Ahmed'in Yıldızı” diye isimlendirip Peygamber'in doğduğunu onunla anlayabilecek astrolojik bilgi geçmişi olmayan Araplardan bu yıldız bilgisini tevatür haline getirmelerini beklemek akla uygun bir beklenti olmaz. Ayrıca konuyu ele aldığımız daha ilk rivayetlerde Peygamber'in doğumunun fevkalade bir yıldızın doğumu ile anlaşıldığından bahsedilmekteydi. Hassan b. Sabit, yıllar sonra kendi çocukluğunda Yahudilerden duyduğu “Ahmed'in Yıldızı”nı anlatıyordu.

Azimli'nin “Ahmed'in Yıldızı” hakkındaki düşünceleri her ne kadar bir hakikat arayışının tezahürü olarak görülemeyecekse de, onun bu rivayetleri edebî ürün olarak değerlendirmek yönündeki tercihinin üzerinde durmak gerekmektedir. Zira, edebî ürün (şiir) olarak üretilen bilginin zamanla hakikat zannedilerek benimsendiğini ve hakiki rivayet mevkiine yükseldiğini söyleyen Azimli, konuyu şiir ve hakikat hakkında önemli bir tartışmaya çekiyordu. Biz bu tartışmaya devam etmek ve odaklandığımız konu olan “Ahmed'in Yıldızı”nı, bu bağlamda tartışmak istiyoruz. Hakikat nasıldı? Şiirlerde nasıl ele alındı? Şiirler, ele aldığı bu bilgiyi nasıl dönüştürdü?⁵ Ve kuşaklar arasında şiirin taşıdığı bilginin

⁵ Molla Câmî'nin *Şevâhidü'n-Nübüvve* adlı eserinin Lami'î Çelebî tercümesine baktığımızda “yıldız” rivayeti şöyle anlatılıyor: “*Ebû Mâlik eyidür: Pes ben çıkdum Benî Kurayza'ya geldüm. Anları dahi buldum. Resûl'i salla'llâhualeyhi ve sellem zikr iderler. Zübeyr bin Bâtâ eyitdi: Tahkîk şol bir kızıl kevkeb yine tulû'eyledi ki ol kevkeb toğmaz illâ bir nebîniñ hurâcı için ve enbiyâdan hiç kimesne kalmamışdur illâ Ahmed ve bu belde anuñ hicretgâhudur.*” Bkz. Öztürk 2015: 208. Görüldüğü üzere burada, Hz. Peygamber'in doğumundaki yıldızdan “Kızıl Kevkeb” diye bahsediliyor. Ahmed kelimesi ve Ahmer (kızıl) kelimelerinin yazılışlarının benzer olmasından kaynaklanan ve zamanla diller ve kültürler arası aktarımlarla yerleşen yanlış bir tasavvurla Molla Câmî'nin eserinde yıldız rivayeti bu şekilde yer almış olabilir diye düşünüyoruz.

aktarılması nasıl gerçekleşti? Bu tartışmada sorulması gereken sorular bunlardır.

1.3. “Ahmed’in Yıldızı” Araştırılırken Nasıl Bir Metod İzlenebilir?

Önceki bölümde Önkal ve Azimli'nin Müslümanların yasaklandığı ilimden bahsederken astronomiyi astrolojiden ayırmadıkları için sanki astronomi de İslam'ın yasakladığı ilimlerdenmiş gibi bir izlenim uyanmaktadır. Oysa ikisi farklı ilimlerdir.

Yıldız ilmi literatürde, astronomi (ilm-i felek) (Fehd 2000: XXII/126-129) ve astroloji (ilm-i ahkâm-ı nücûm) (Fehd 2000: XXII/124-126) olarak iki şekilde ifade edilmiştir. Peki, “Ahmed'in Yıldızı”nın mahiyetinin anlaşılmasına yönelik bir yöntem geliştirmek için, söz konusu yıldız astronomi yönüyle mi astroloji yönüyle mi araştırmak gerekir? Bu soruyu cevaplayabilirsek herhalde yıldızın araştırmasında uygun yöntemin tespiti açısından ilk aşamayı geçmiş oluruz.

Peygamber'in doğumu sırasında Yahudilerin gökte ne görmüş olabileceklerini öncelikle anlayabilmemiz gerekmektedir. Bu anlama girişimi astronomi biliminin sahasına ait olacaktır. Yahudiler, gördükleri şey ile kendi bilgi birikimleri arasında bağlantı kurabildikleri için, doğan yıldız “Ahmed'in Yıldızı” olarak tanımlayıp, peygamberin dünyaya geldiğini böylece bilmiş olabilirler. Eğer öyleyse, onların bu birikiminin temelinde astrolojik ve mitolojik bilgilerin yattığından bahsedilebilir. Yahudiler'in doğan bir yıldız ve dünyaya gelen peygamber arasında bağlantı kurabilmeleri hakkında elimizdeki en önemli veri, onların daha önce Matta İncili'nin 2. babında anlatılan Bethlehem Yıldızı⁶ (Mesih'in Yıldızı olarak da anılır) ve Hz. İsa'nın dünyaya gelmesi arasında kurdukları ilgidir.

⁶ İsa'nın Kral Hirodes devrinde Yahudiye'nin Beytlehem Kenti'nde doğmasından sonra bazı yıldızbilimciler doğudan Yerusâlim'e gelip şöyle dediler: “Yahudiler'in Kralı olarak doğan çocuk nerede? Doğuda O'nun yıldızını gördük ve O'na tapınmaya geldik.” Matta 2/1-2. (<https://incil.info/kitap/mat/2> (10.08.2020))

Bu ilginin üzerine giden Batılı araştırmacıların, Bethlehem yıldızının mahiyetini araştırırken öne sürdükleri çeşitli görüşleri incelemek⁷ bize "Ahmed'in Yıldızı"nı araştırırken hangi yöntemin izlenebileceği hakkında da fikir verebilir diye düşünüyoruz.

Bethlehem yıldızı hakkında yapılmış çalışmalar tarandığında, Roy A. Rosenberg'in (ö. 2001), 1972 yılında yazdığı *The "Star of Messiah" Reconsidered* adlı makalesi "Ahmed'in Yıldızı" araştırmaları kapsamında incelenebilecek bazı bilgiler sunması bakımından dikkat çekici bir görünüm arz eder. Kendisi de bir Yahudi olan Rosenberg bu makalede büyük astronom Kepler'in (ö. 1630) eserlerine atıfla, onun Bethlehem Yıldızı'nın mahiyetini tartıştığını hatırlatır ve Kepler'e göre Bethlehem Yıldızı olarak bilinen şeyin, aslında Balık burcunda milattan önce 7 yılında gerçekleşen Jüpiter-Satürn kavuşumu (kırân/*conjunction*) olduğunu söyler. Rosenberg'in belirttiğine göre, Kepler'in Bethlehem yıldızının mahiyeti hakkında söyledikleri sayesinde, Mesih'in ortaya çıkması ve başka büyük olayların Jüpiter-Satürn kavuşumu ile bağlantılı olduğuna inanan Yahudi astroloji geleneğine ulaşılmaktadır (Rosenberg 1972: 105):

Esasında Yahudiler, Tesniye/*Deuteronomy* 4/19'da kendilerine gök cisimlerine tapmamak konusunda emir ulaştınca⁸ astroloji ilmi ve bu ilimle ilgilenip ilgilenmeme hakkında kararsız kalmışlardı. Bundan dolayı Yahudiler kural koyucu gelenekleri içinde astroloji ilmine sadece küçük bir pay ayırmışlardı ki, o da Mesih'in gelmesi hakkında kehanette bulunmaya yönelik bir ilgiden ibaretti. Fakat hem ezoterik öğretimde hem de halk inancında astrolojik spekülasyon, İsrail tarihinin ilk günlerinden beri devam etti.

⁷ Bethlehem yıldızı hakkında pek çok bilimsel yayın mevcuttur. BBC tarafından hazırlanan "The Sky at Night - The Real Star of Bethlehem: A Christmas Special" adlı belgesel video da konu hakkındaki rivayetlerin ele alındığı bir yapımdır.

⁸ "Gözlerinizi göklere kaldırıp güneşi, ayı, yıldızları -gök cisimlerini- görünce sakın aldanmayın; eğilip onlara tapmayın. Tanrınız RAB bunları göğün altındaki halklara pay olarak vermiştir." Yasa'nın Tekrarı 4/19. (<https://incil.info/kitap/deu/4> (10.08.2020))

Kepler'in yazdıklarından hareketle Jüpiter-Satürn kavuşumunun Yahudi astroloji geleneğindeki önemine yoğunlaşan Rosenberg, makalesinin devamında Don Isaac Abrabanel (ö. 1508) adlı Yahudi bir âlimin eserine (Tevrat'taki Danyal kitabı tefsirine) atıflar yapar.⁹ Abrabanel, Jüpiter-Satürn kavuşumunun Yahudi astroloji geleneği içindeki yerini anlayabilmek açısından önemli bilgiler vermektedir. Rosenberg'in Abrabanel'e atıfla yazdıkları özet olarak şöyle tercüme edilebilir:¹⁰

Yahudiler Jüpiter-Satürn kavuşumlarının dört element ve burçlar kuşağı ile karmaşık ilişkisini bilmekte ve kavuşumla beraber dünyada bir olay meydana geleceğine inanmaktaydılar. Jüpiter-Satürn kavuşumu, periyodik zamanlaması uyarınca beş türdür ve bunlar Yahudi kaynaklarında şu şekilde sıralanır:

<i>maḥberet qeṭannah</i>	<i>(small conjunction)</i>	20 yılda bir gerçekleşir,
<i>maḥberet 'emša'it</i>	<i>(middle conjunction)</i>	60 yılda bir,
<i>maḥberet gedolah</i>	<i>(great conjunction)</i>	239 yılda bir,
<i>maḥberet rabbah</i>	<i>(large conjunction)</i>	953 yılda bir,
<i>maḥberet 'aşumah</i>	<i>(mighty conjunction)</i>	2860 yılda bir gerçekleşir." ¹¹

Bir kavuşumu "mighty/en büyük" yapan şey, onun gerçekleştiği takımyıldızla ilgilidir ve "en büyük" kavuşumun hangi burçta gerçekleştiği yalnızca deneyimle öğrenilebilir.

⁹ Kendisine atıf yapılan Abrabanel'in *Ma'ayanei Hayeshuah* [Commentary On The Eschatological Chapters Of The Book Of Daniel] adlı eserini göremedik.

¹⁰ Bu kısımda *italik* yazdıklarımız Rosenberg'in Abrabanel'den aktardığı bilgilerin özet tercümesidir.

¹¹ Yahudi astroloji geleneğinde yer alan ve kavuşumları beş çeşit olarak gören yaklaşımın, İbn Haldun'un aktardığı ve Satürn ile Jüpiter'in kavuşumlarını büyük (960 yılda bir), orta (240 yılda bir), küçük (20 yılda bir) olarak üç kademede ele alan yaklaşımdan biraz daha detaylı olduğu anlaşılıyor. Bkz. İbn Haldûn 2004: I/440.

Satürn ve Jüpiter'in bir "en büyük" kavuşumu İ.Ö 1396 yılında (2365 anno mundi)¹² balık burcunda gerçekleşmiş ve bundan üç yıl sonra da Hz. Musa doğmuştur.¹³

Abrabanel, Balık burcunda "en büyük" kavuşumların neden ortaya çıktığı ve Balık burcunun İsrail ile ilişkisi hususunda spekülasyon yapar. Balık'ın su elementinin işaretlerinden biri olduğunu belirtir, suyun da Resuller ve Hz. Musa ile bağlantılı olduğunu söyler.

Su, yeryüzünü verimli hale getirmek için gökten iner ve bu İsrail'in diğer milletler arasındaki rolünü andırır.

Balık burcunun Mesih'in gelişini ilan eden gezegen kavuşumuyla ilgili asıl bağlantısı Abrabanel için oldukça açıktır. O bunu şöyle ifade eder: Mesihî kurtuluşun gerçekleşeceği ay Nisan, Koç burcu ile ilişkilidir. Bu nedenle, kurtuluşun yaklaştığını haber veren kavuşum, Nisan ayından hemen önce Adar ayı¹⁴ ile ilişkili burç olan Balık'ta gerçekleşmelidir.

Rosenberg'in Abrabanel'den aktardığı yukarıdaki bilgiler, "Ahmed'in Yıldızı"nın Yahudilerce nasıl bilindiği konusunda şunu ortaya koyar: Yahudiler, Satürn-Jüpiter kavuşumunun gelecek olan Kurtarıcıyı haber verdiğini biliyorlardı. Hz. Musa'nın doğumunun Satürn-Jüpiter kavuşumu ile önceden haber verildiğine inanıyorlardı. Her yirmi yılda bir gerçekleşen bu iki gezegenin kavuşumunu beş ayrı tabakada değerlendirmişlerdi. Dolayısıyla bazı Satürn-Jüpiter kırânları onlar için daha önemliydi. Biz şimdilik bu kırân çeşitlerinin farklı dönemlerde Yahudiler arasında nasıl tepkilere sebep olduğu hakkında yeterince bilgi sahibi değiliz. Hz. Muhammed'in doğumunu "Ahmed'in Yıldızı" adını verdikleri bir yıldız sayesinde bilmeleri, gökte Satürn-Jüpiter kavuşumunu görmüş olmaları sayesinde mümkün olabilir. Diğer deyişle, "Ahmed'in Yıldızı" denilen yıldız aslında Satürn-Jüpiter

¹² Anno mundi: Tevrat'a göre yaratılıştan sonraki yılları gösteren takvim için kullanılan Latince söz.

¹³ Bu makalede Hz. İsa'nın ya da Hz. Musa'nın doğumlarını haber verdiği söylenen kırânları incelemeyeceğiz. Çünkü bizce önemli olan Yahudiler nezdinde Satürn-Jüpiter kırânının taşıdığı anlamı görebilmektir. Rosenberg makalesinden öğrendiklerimiz bunun için yeterlidir.

¹⁴ Adar: Şubat ve Mart aylarının bir kısmını içeren İbranî ayı. Simgesi Balıktır.

kavuşumu olabilir. Burada mecâzî bir kullanımla Yahudiler'in Satürn-Jüpiter kırânı yerine "birinin ya da bir şeyin yıldızı" adını kullandıkları düşüncesi uyanmaktadır. Yani aslında "Ahmed'in Yıldızı" ibaresinin bir ad aktarması olduğu ve söz konusu kırân hadisesine işaret ettiği bizim bu makaledeki teorimizdir.¹⁵

"Ahmed'in Yıldızı"nın mahiyeti araştırılırken yöntem şöyle olmalıdır: Satürn-Jüpiter kavuşumunun Hz. Peygamber'in doğumunda gökyüzünde gerçekleşip gerçekleşmediği araştırılmalıdır. Bu amaçla biz, Peygamber'in doğumunda gökyüzünde muhtemel bir Satürn-Jüpiter kavuşumunu araştıracağız. Buna bakarken de önce tarih kaynaklarına müracaat edip daha sonra da astronomik doğrulamasını, astronomi biliminin matematiksel verileri ile beraber değerlendireceğiz.

1.4. Hz. Peygamber'in Doğumu ve Satürn-Jüpiter Kavuşumu

İbn Haldun (ö. 1406), *Mukaddime* adlı eserinde hanedanların ve milletlerin geleceğini tahmin etmeye yönelik cifr ve melâhim ilimlerini ele aldığı bölümde çeşitli rivayetleri naklederken, Cirâs b. Ahmed Hâsib'in, Nizâmülmülk (ö. 1092) için yazdığı kitaptan alıntı yapar.¹⁶ İbn Haldun yaptığı bu alıntıyla birlikte Hz. Peygamber'in doğumunda Akrep burcunda Satürn-Jüpiter kavuşumunun gerçekleştiği bilgisini veriyor (İbn Haldûn 2004: I/441): "*Merih'in [Mars] Akrep burcuna dönmesinin İslâm milleti için çok büyük etkileri vardır. Çünkü o (Akrep burcu), İslâm milletinin alâmetidir.*"¹⁷ Hz. Peygamber, *Zuhâl [Satürn] ve Müşteri'nin [Jüpiter]*¹⁸ Akrep

¹⁵ Söz konusu kırân hadisesi "Ahmed'in Yıldızı" şeklinde ve ad aktarması yoluyla isimlendirilirken, "Ahmed" isminin niye kullanıldığı da bir diğer soru olarak ortaya çıkmaktadır ancak makalemizin sınırlarını aşacağı için bu soruya başka bir çalışma ile cevap aranması gerektiğini düşünüyoruz.

¹⁶ Cirâs b. Ahmed Hâsib ve eseri hakkında bir bilgiye başka kaynaklarda rastlayamadık.

¹⁷ Konunun devamında ilerleyen satırlarda İbn Haldun, Akrep burcunun Araplar'ın alâmeti oluşu hakkındaki bir alıntıyı da Ebu Ma'ser'den yapmıştır.

¹⁸ *Mukaddime*'nin Rosenthal çevirisine baktığımızda ilgili kısımda Satürn ve Jüpiter isimlerinin geçmediğini, onun yerine "the two superior planets" sözünün kullanıldığını görüyoruz. Halil Kendir tercümesinde bir insiyatif kullanılmış gibi görünüyor ancak burada hata yoktur. Zira "İki büyük gezegen" anlamına gelen bu

burcundaki kırânı [kavuşumu] zamanında doğmuştur. ... Böylece İbn Haldun, Hz. Peygamber'in doğumundaki Satürn-Jüpiter kavuşumunu aktarmakla bizim bu makalede "Ahmed'in Yıldızı" hakkındaki araştırmamızı söz konusu kavuşumla ilişkilendirmemizin yolunu açmıştır.

Bir tarih kaynağı, Peygamber'in doğumundaki gezegen kavuşumundan bahsediyorsa bundan sonraki aşamada astronomi aygıtlarıyla bu bilginin sağlaması yapılmalıdır. Bu astronomik inceleme şu şekilde yapılabilir: Hz. Peygamber'in doğum yılı olarak genel kabul görmüş olan 571 yılı, ihtiyat payıyla beraber öncesinden ve sonrasında birkaç yıl daha eklenerek, bütün o dâhil edilen yıllardan hangisinde Satürn-Jüpiter kavuşumu gerçekleşmiş diye astronomi programlarına müracaat edilebilir. Bu maksatla 569, 570, 571, 572, 573 yıllarında kuzey yarımküreden (dolayısıyla Arabistan yarımadasından) görülebilen Satürn-Jüpiter kırânını araştırdık.¹⁹

Bilgisayarda Stellarium²⁰ adlı astronomi programı sayesinde ulaştığımız sonuç şudur: İncelediğimiz müteakip beş yıl arasından sadece 571 yılının Mart-Nisan ayında Satürn-Jüpiter kavuşumu gerçekleşmiştir. Ancak Stellarium'a baktığımızda kavuşumun yeri İbn Haldun'un aktardığı bilgidен ayrışıyor, zira bilgisayar 571 yılında Mart-Nisan ayında Satürn-Jüpiter kavuşumunu Terazi burcunda gösteriyor.

tabir astronomi geleneğinde en büyük iki gezegen olan Satürn ve Jüpiter'i ifade eder. Bkz. İbn Khaldûn 1980: II/213.

¹⁹ Astronomi uygulamaları ile baktığımızda bu tarihlerde gökyüzündeki gezegenlerin konumunu görebiliyoruz, peki ulaştığımız bu bilgilerin doğruluğundan şüphe edebilir miyiz? Bu konuda bir teyit alabilmek için düşüncemi ilk önce İstanbul Üniversitesi Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü'nden Astronom Dr. Hikmet Çakmak'a açtım. Hikmet Çakmak yaptığım analizi onayladı. Çakmak, beni aynı bölümde Genel Astronomi Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Adnan Ökten'in odasına götürdü, izlediğim yöntemin sıhhatini bir de ona sorduk. Ökten, "presesyonların dikkate alınarak hazırlandığı Stellarium gibi uygulamaların, gezegenlerin geçmiş tarihlerdeki konumunu belirlemede güvenilir kaynaklar olduğunu" belirtti. Sayın Dr. Hikmet Çakmak'a bu konudaki sorularıma cevap vererek yardımcı olduğu için teşekkür ederim.

²⁰ Stellarium Astronomy Software (<https://stellarium.org/>) (10.08.2020)

Peki, bilgisayar programında bu kavuşumun İbn Haldun'un aktardığı gibi Akrep'te değil de, Terazi'de gerçekleştiğini görüyor olmamızı nasıl izah edebiliriz? Öncelikle belirtelim ki Terazi burcu, İbn Haldun'un rivayetinde geçen Akrep burcunun yanında 30 derecelik açı ile yer almaktadır.

Eski astroloji geleneğinde Akrep burcu, şu an bizim Terazi burcu olarak bildiğimiz takımyıldızdaki önemli yıldızları içine alacak biçimde ve şimdiki anlayışa kıyasla daha büyük bir takımyıldız olarak tasavvur ediliyordu.²¹ Diğer deyişle eski tasavvurda, şimdiki Terazi burcunun yerinde onun sınırlarını kapsayan daha büyük bir Akrep burcu vardı. Şu anki Terazi burcu içindeki yıldızların üç tanesinin literatürdeki isimlerinin *al-Zuban* (akrebin kısıkcını ifade eden Arapça kelime) ile başlaması bu eski anlayışın sonucudur.

Zubânâ, lugatlere göre ve eski astroloji sistemini yansıtacak biçimde Akreb'in kıskaçları olarak düşünülen iki parlak yıldız için kullanılan isimdir (Lane 1968: III/1214; Mütercim Âsım Efendi 2014: I/365). Bu iki yıldız günümüz Batı Astronomi sisteminde Terazi burcu dahilindedir ve Zubenelgenubi (Alpha Librae) ile Zubeneschamali (Beta Librae) adları ile bilinmektedir. Gamma Librae'nin (Terazi burcundaki Gamma yıldızının) adı da Zubenelakrab'dir (The Scorpion's Claw).

Bu bilgilerin ışığında şunu söyleyebiliriz: 571 yılının Mart-Nisan ayında Satürn ve Jüpiter kavuşumunu astronomi programlarının Terazi burcunda gerçekleştiğini göstermesi, İbn Haldun'un aktardığı bilgiyle çelişmiyor. Böylece İbn Haldun'dan aldığımız bilginin sağlamasını günümüzün astronomi aygıtıyla yapmış ve bunu doğrulamış oluyoruz: Hz. Peygamber'in doğumunda Satürn ve Jüpiter, kadim tasavvurdaki Akrep burcunda kırân oluşturmuştur (Bkz. Ek-1 ve Ek-2).

1.5. Hz. Peygamber'in Doğumunda Gerçekleşen Kırân Hadisesini Bilmek O'nun Doğum Tarihinin Tespitine Katkı Sağlar mı?

571 Yılında Satürn-Jüpiter kavuşumunun gerçekleştiğini ve Hz. Peygamber'in bu sırada ya da bu olayın akabinde doğduğunu kabul

²¹ Eski astroloji geleneğinde Terazi burcunun yer almaması, onun yerine Akrep'in daha büyük tasavvur edilmesi hakkında bkz. Tekin 2004: 94; Burckhardt 2001: 52.

edince, Hz. Peygamber'in doğumunun da 571 yılından önce gerçekleşmediğini kabul etmiş oluruz. İçerdiği matematik saptamanın bilimselliği hesaba katıldığında bu yöntemin, Hz. Peygamber'in doğum tarihini tespit için kullanılacak elverişli bir hesaplama olduğundan bahsedilebilir.

Nitekim, Hz. Peygamber'in doğum tarihinin 571 yılının 20 Nisan'ı olarak yerleşmesini sağlayan Mısırlı astronom Felekî Mahmud Paşa (ö. 1885) söz konusu doğum tarihini ileri sürdüğü çalışmada çeşitli yöntemlerle bu sonuca ulaşırken, Satürn-Jüpiter kavuşumunun gerçekleşmesi rivayetine de değinmiş, Peygamber'in doğumundan önce Akrep burcunda gerçekleştiğini belirtmiştir (Mahmud Paşa el-Felekî 1887: 27).

Önceki bölümde bahsi geçen ve İbn Haldun'un *Mukaddime*'sinde rastladığımız "Akrep burcu İslam Milletinin alâmetidir" anlayışının Felekî tarafından da aktarıldığını görüyoruz. Felekî söz konusu kavuşumun 29 Mart 571'de gerçekleştiğini, Hz. Peygamber'in de bundan sonraki 20 Nisan 571'de doğduğunu söyler. Şeyh Ahmed b. Abdülcelil'in *Kitâbü'l-Kırânât* adlı eserinden kırân ile ilgili bilgileri aldığımızı ilave eder.

Mahmud Paşa'nın Peygamber'in doğum tarihi bahsinde Satürn-Jüpiter kırânını zikretmesi kendisinden bir asır sonra Fazlur Rehman Shaikh tarafından eleştirilir. Fazlur Rehman, Mahmud Paşa'yı Peygamber'in doğması ve kırân hadisesi arasında nedensellik ilişkisi kurmak yönünden eleştirmektedir (Fazlur Rehman 2016: 263).

Oysa Felekî, kavuşum hadisesi ve Peygamber'in doğumu arasında nedensellik kurmamakta, önceki tarihçilerin aktardıklarından yola çıkarak doğum tarihini tespiti çalışmaktadır. Yine de onun yıldız ilmi yoluyla "günah işleme" imasından kurtulamadığını görüyoruz.

Araştırmacıların gök hadiseleri ile yeryüzünde gerçekleşen olaylar arasında nedensellik bağı kurmak ve tarihî verileri bilimsel hesaplamalarda kullanmak arasındaki farkı öncelikli olarak kavrayabilmeleri gerekiyor. Söz gelimi: "Peygamber'in oğlu İbrahim öldüğü için güneş tutuldu." diyen sahabe bu iki olay arasında nedensellik bağı kurmuştu. Hz. Peygamber de bunu reddedip böyle bir ilgi bağı kurmaktan Müslümanları men etmişti. Ancak, Hz. Peygamber'in bu

nedenselliği reddetmesi, güneş tutulması bilgisinin sağladığı matematiksel kesinlikten dolayı, bu tutulmanın çeşitli dönemlerde tarih hesabında veri olarak kullanılmasına engel teşkil etmemiştir. Nitekim Fazlur Rehman da makalesinin devamında yaptığı hesaplamada bu güneş tutulmasını veri olarak ele alıyor (Fazlur Rehman 2016: 265).

Felekî'nin 20 Nisan 571 tarihini saptamasından sonra Hz. Peygamber'in doğum zamanı hakkında alternatif görüşler öne sürüldü.²² Söz gelimi Hamidullah (ö. 2002), 7 Haziran 569'u Peygamber'in doğduğu tarih olarak temellendirmeye çalıştı (Hamidullah 2003: II/788). Yakın zamanımızda Apaydın, Hz. Peygamber'in doğduğu tarihin 30 Haziran 570 olduğunu ileri sürdü (Apaydın 2018).

Sonuç olarak, Satürn-Jüpiter kavuşumunun 571 yılının Mart sonu - Nisan başı gibi gerçekleştiğini günümüz astronomi programlarıyla görmekle ve Hz. Peygamber'in doğumunun da bu hadiseden sonra gerçekleştiğini kabul etmekle, Hz. Peygamber'in doğumunun Nisan 571'de gerçekleştiğini ve Felekî Mahmud Paşa'nın yaptığı hesaplamada doğruya ulaştığını da kabul etmiş oluyoruz. Bizim yaptığımız tabii ki Hz. Peygamber'in doğum tarihinin tespitine yönelik kapsamlı bir inceleme değildir. Ancak Felekî Mahmud Paşa'nın tespitinin, çerçevesi sınırlı olan bu makalede odaklandığımız kavuşum hadisesi uyarınca doğru çıktığını söylememiz gerekiyor. İslam tarihçileri arasında Satürn-Jüpiter kavuşumu yaygın olarak bilinen bir hadise olmasına rağmen (Sherrard 1901: 466), Hz. Peygamber'in doğum tarihi tespitlerinde Hamidullah, Apaydın ve diğer farklı iddia sahipleri bu veriden yararlanmamışlardır.

1.6. Satürn-Jüpiter Kavuşumunun Mitolojik Anlamı

“Gezegenlerin aynı burçta kavuşması anlamına gelen kırân meydana geldiğinde Allah'ın izni ve takdiriyle ay-altı âlemde azîm bir hadisenin vukû bulacağını” söyleyen Taşköprüzâde (Şen 2015: 244), Nuh tufanından, peygamberlerin ortaya çıkışından, İskender, Cengiz Han ya da Timur'un ortaya çıkmasından söz ederek bu hadiselerin hep kırân zamanına denk

²² Hz. Peygamber'in doğum tarihine yönelik alternatif görüşler için bkz. Uyar 1993: 21-27.

geldiğini bildirir. Fakat Hz. Peygamber'in doğumundaki kırândan bahsetmez (Taşköprîzâde 1313: 417-418).

Müslüman âlimlerin de kırân hadisesi ve yeryüzünde meydana gelen bazı önemli hadiseler hakkında bağlantı kurabildikleri böylece görülmektedir. Nitekim Türk-İslam dünyasında Emir Timur'un kırân zamanında dünyaya geldiğini belirtmek için Sâhibkırân unvanıyla anılması aslında Müslümanların (Sünni-Hanefi-Maturidi ekolün) söz konusu ilgi bağı kurmak konusunda rahat davrandıklarını gösterir.²³ Timur Sâhibkırân ise, Hz. Peygamber'in de Sâhibkırân oluşundan söz edilebilecektir.²⁴ Zira herhangi iki gezegenin kavuşumuna kırân adı verildiği gibi, herhangi bir kırânda doğana da sâhipkırân adı verilebilmektedir.²⁵ Nitekim Timur'un doğduğu tarih olan 8 Nisan 1336, Jüpiter-Mars kırânının zamanıdır.²⁶

Kırân çeşitlerinin ve bunların astrolojik anlamlarının çeşitlilik arz etmesi bu noktada bir mesele olarak belirlemekte; "Ahmed'in Yıldızı" bağlamında Satürn-Jüpiter kırânının, bu gök olayına önem atfedenler için taşıdığı anlamı mitolojik arka planıyla beraber burada incelemek uygun görünmektedir. Rosenberg, çalışmasında Yahudiler için Satürn-Jüpiter kavuşumunun ifade ettiği anlamı kökenleri ile birlikte net biçimde ortaya koyduğundan onun makalesine atıflarla ilerlemek yerinde olacaktır. Satürn ve Jüpiter gezegenlerinin mitolojik anlamları hakkında Rosenberg şu bilgileri verir (Rosenberg 1972: 107-109):

²³ Timur'un kırân hadisesinde gerçekleşen doğumu, ona bir isim olarak kalmıştır. Bütün bir Sünni-Hanefi İslam uleması ise, yıldız hareketleri ile ilişkili ilimlerden bazen kaçındıkları halde, Timur'un Sâhibkırân diye anılmasına itiraz edildiğini göremiyoruz. Yani eğer Müslümanlar yıldız ilminden uzak kalacaklardıysa, yıldız ilminin sonucu olan bir isim Timur'a ad olarak kalmamalıydı.

²⁴ Ancak Müslüman Türkler, doğumundaki kırândan haberdar olsalar bile Hz. Peygamber için böyle bir sıfat kullanarak daha önce kullanılmamış bir kelimeyi Peygamber'e yakıştırmaktan kaçınırlardı. Yine de şiirde Peygamber için Sâhibkırân kelimesinin kullanıldığını görüyoruz. Bkz. bu makaledeki son bölüm.

²⁵ Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde Sâhipkırân başlığı altında yer alan ve "Sâhipkırân" isminin Jüpiter ile Venüs'ün kavuşumunda doğanlara verilen bir ad olduğu yönündeki bilgi revize edilmelidir. Bkz. Alan 2019: Ek-II/448-449.

²⁶ Bu bilgi günümüzde astronomi uygulamaları ve yazılı kaynaklar beraber ele alınarak teyit edilebilir. Timur'un doğumunda gerçekleşen Mars ve Jüpiter kırânı hakkında yazılı bir kaynak için bkz. Chann 2009: 98.

Kadim zamanlardan beri bilinen en uzak iki gezegen olan Satürn ve Jüpiter'in oluşturduğu ikiliye Babil döneminin sonlarında "Büyük İkizler" deniyordu. Jüpiter beyaz renkle ve Satürn siyahla ilişkilendiriliyordu. Sabit yıldızlar küresine en yakın olan en dış gezegen Satürn, hareketi evrene ileten gezegen olarak düşünülmüştü. Babil astroloji geleneğinde Güneş'le yakından bağlantılı kabul edilen Satürn, Şamaş (Güneş Tanrı) kültüründe "Gecenin Güneşi" olarak adlandırıldı. Satürn'ün sıfatlarından biri "Adaletin ve Doğruluğun (Kettu'nun ve Meşaru'nun)²⁷ yıldızı"dır. Kettu ve Meşaru ayrıca Şamaş'ın (Güneş'in) çocukları olarak kabul edilmişti. "Şamaş'dan önce oturmuş" veya "[Şamaş'ın] sağ elinin vekili" olarak tanımlanır. Jüpiter'e gelirse; diğer tüm büyük tanrıların isimleri altında çağrılan Marduk'un Neo-Babil imparatorluğunun egemenliği sırasında Jüpiter gezegeninde tezahür ettiği düşünülüyordu. Bu yüzden o da Güneş'le yakın bir ilişki geliştirdi; Şamaş zaman zaman "Adalet Marduk'u" olarak adlandırıldı. Kettu ve Meşaru, Satürn ve Güneş kültüründe ilahi nitelikleri hipostatik hale getirerek Jüpiter gezegeni ile bağlantılı hale geldi. Yahudi astrolojisi ve astronomisi Babil sürgünü günlerinden beri, Babil geleneklerinden etkilendi ve bu çerçevede şekillendi. Bu minvalde Jüpiter'e Akadça "Kettu"nun İbranice karşılığı olan "Sedeq" adını verdiler. Yahudi ve Babil spekülasyonları, iki gezegen olan Jüpiter ve Satürn'ü kozmik kuvvet Kettu veya Sedeq ile ilişkilendirmişti. Şu halde Jüpiter'in Satürn'le gerçekleştireceği kırânın, Mesih'in gelişini tahmin etmeye çalışan Yahudi alimler için neden bu kadar önemli olduğunu anlayabiliriz. Her iki gezegen de "sedeq", yani doğruları doğrulayan ve suçluyu cezalandıran "adalet" olarak adlandırılıyor ve Mesih de bunu gerçekleştirecek varlık olarak görülüyor. Ancak resimde bu gezegensel fenomenin bu kadar önemli olmasının sebebinin daha da net bir şekilde ortaya koyan başka bir unsur daha var: İsrail Tanrısı Yahve'nin, Kenan ve Fenike'nin yüksek baba-tanrısı El ile özdeşleştirildiği çok erken bir dönemden beri biliniyordu. Beyrut'un papazı Sanchuniathon'dan, Kenan dini

²⁷ Kettu ve Meşaru hakkında Kürşad Demirci şöyle söyler: "Gündelik hayatın ayrıntılarıyla ilgisi dolayısıyla neredeyse her şehirde bulunan lokal güneş tanrıları (Bunene, Kettu, Meşaru gibi) Şamaş tarafından absorbe edilmiştir. ... Sembolü olan testere, adaleti paylaşır, adaletin keskinliğine ve eşit olarak dağıtımına işaret eder. Şamaş'ın özelliklerinden biri de Semitik halklar arasında popüler olan Sümerlerdeki Me kavramına benzeyen kettu ve meşaru'ya sahip olmasıdır. Şamaş, kettu ve meşaru'nun ya da yaratılıştaki adalet sırlarının ve doğruluğun efendisidir. Krallar Şamaş'ın kettu ve meşaru'sunu uygulamakla yükümlü oldukları için onun desteğine ihtiyaç duymaktaydılar." Bkz. Demirci 2019: 31.

hakkında son derece değerli bir açıklama bırakan El'in, Satürn'ün, Yunanlıların "Kronos" tanrısı olduğunu biliyoruz. Yunan dininde elbette Kronos, Jüpiter gezegeninde tezahür eden oğlu Zeus tarafından tahttan indirilmişti. Bu, Kenan dininde El ve Baal arasındaki rekabet hikâyesiyle paraleldir. Ancak, yine de, Yunan düşüncesinde Zeus'a sürekli olarak "bütün yaratılışın tüm ölçülerini" veren Kronos'dur, çünkü "bütün zamanın kaynağı" odur. Yunan materyali bir Kenânî fikrini yansıtıyorsa, o halde Yahudi astrolojik geleneğinde Satürn ve Jüpiter'in kavuşumunun bir gezegensel daemondan diğerine güç aktarımını ifade etmesi oldukça mümkündür. Yunanlılara ve Fenikelilere göre El (Kronos) tüm güçlerini oğlu Baal'a (Zeus) vermişti. Ama Yahudi teolojisinde El veya Yahve hâlâ evrensel bir hükümdardı ve periyodik gezegen kırânı ile sembolize edilen güç transferi biraz farklılık arz ediyordu: Yahve, Mesih'e gücünün ve otoritesinin bir kısmını veriyordu. Mesih de böylece yeryüzünde egemen olan zalim yönetimleri paramparça edebilir, onları cezalandırabilir ve onların yerine doğruları yüceltebilirdi. Bu kozmik dramada Satürn gezegeni Yahve'yi temsil ederken, Sadeq adlı Jüpiter gezegeni "oğlu" Mesih'i temsil eder. "Sdq" kökünden türetilen sıfatlar, Yeremya 23/5'den beri²⁸ Yahudi geleneğinde Mesih'e uygulanır. İsa, 3,14,²⁹ 7,52 ve 22,14 Elçilerin İşleri'ndeki İsa, "Doğru Kişi" (saddiq) olarak adlandırılır³⁰ ve Enok kitabı, "doğruluğu olan insanın oğlu (sedeq)"dan bahseder

²⁸ "İşte Davut için doğru bir dal çıkaracağım günler geliyor" diyor RAB. "Bu kral bilgece egemenlik sürecek, Ülkede adil ve doğru olanı yapacak. Onun döneminde Yahuda kurtulacak, İsrail güvenlik içinde yaşayacak. O, 'Yahve sidkenu' adıyla anılacak." Yeremya 23/5-6. (<https://incil.info/kitap/jer/23> (10.08.2020)). Bu dipnotla birlikte söz Hz. Davud'a geldiği için Don Riggs'in makalesini burada zikretmeyi uygun buluyoruz. Riggs, makalesinde Michelangelo'nun Davud heykelini Satürn-Jüpiter kırânı bağlamında incelerken bir yandan da konunun Yeni Platonculuğa yansıyan uzantılarını ele almaktadır. Bkz. Riggs 2003: 342-349.

²⁹ "Kutsal ve adil Olan'ı reddedip bir katilin salıverilmesini istediniz." Elçilerin İşleri 3/14. Ayrıca bkz. 7/52 ve 22/14. (<https://incil.info/kitap/act> (10.08.2020))

³⁰ Sdk kökünden türediğini düşündüğümüz kelimelerden bir tanesine de Maniheizm'de "Zaddik" biçiminde rastlıyoruz. "Doğru" anlamına gelen bu kelime, Mani ve ona inananları belirtmek için kullanılıyordu. Bkz. Alıcı 2016: 804; Burkitt 1922: 273. Bu bağlamda zihnimizde uyanan bir diğer soru da Eski Türkçe'de "İki Kök" anlamına gelen ve "İki Yıltız" şeklinde geçen Maniheizm prensibi hakkındadır. "İki Yıltız" anlayışı, karanlık ve aydınlığın mücadelesini ifade eder. Acaba, sembol rengi siyah olan Satürn ve beyazla ilişkilendirilen Jüpiter arasındaki karşıtlığın Maniheizm'deki "İki Yıltız" kavramıyla ilişkisinden söz edebilir miyiz? "İki Yıltız" hakkında bkz. Tokyürek 2019: 463.

(46/3 ve 71/14). Bu nedenle, *Sedeq*'in somutlaşmış olan Mesih'in göklerde, Jüpiter gezegeni "*Sedeq*" ile ilişkilendirilmesi ve göklerin yasaları aracılığıyla bunu Babasından alması ve gelmesini bekleyenlerin gözünde güçlerinin yenilenmesi anlaşılabilir bir durumdur.

Yahudiler, Satürn ve Jüpiter kırânında Rabb'in yetkilendirdiği bir kurtarıncının geldiğini böylece anlamaktaydılar.³¹ Şöyle bir soru akla geliyor: Satürn ve Jüpiter 20 yılda bir kırân oluşturduğuna göre Yahudiler her 20 yılda bir bu beklenti içine giriyorlar mıydı?

Makalemizde yine Rosenberg'in Abrabanel'den aktarmasıyla verdiğimiz bilgide bu kırânın beş çeşidinden bahsetmiştik. Bizim şu an aydınlatamadığımız ve ileride yapılacak çalışmalarla izah edilebileceğini umduğumuz konu, Hz. Peygamberin doğumunun bu beş çeşit Satürn-Jüpiter kırânından hangisi ile tahmin edildiğini anlamaya yönelik olacaktır.

Şunu da belirtmeliyiz ki, Satürn-Jüpiter kırânı Hz. Peygamber'in doğumunda gerçekleştiği gibi, o yirmi yaşındayken ve kırk yaşındayken de gerçekleşmişti. Bütün bu bilgilerden sonra, Hz. Peygamber'in doğumunda ve nübüvvetin ilanında gökyüzünde aynı kırânın görünmesini İbn Sa'd'dan daha önce alıntıladığımız şu rivayet ile tekrar okuyalım (İbn Sa'd 2015: I/147): "*Resûlullah (sas) dünyaya gelince Yahudi âlimleri. "Ahmed bu gece doğdu. O yıldız doğdu." dediler. Peygamber (sas) olunca da, "Ahmed peygamber oldu; doğan yıldız ortaya çıktı." dediler.*" Bu rivayet bize, Yahudilerin doğum ve kırân arasında ilişki kurdukları gibi, bi'set ve kırân arasında da ilişki kurmuş olabileceklerini düşündürüyor. Muhtemelen Satürn-Jüpiter kırânlarını saymak şeklinde bir hesaplamada bulunuyorlardı.

Yahudiler Satürn ve Jüpiter kırânını kastederek "*Ahmed'in Yıldızı bu gece onunla beraber doğdu*" derken, doğan kişinin "*doğru ve doğrulayıcı*" olduğunu biliyorlardı (Rosenberg 1972: 108). Peygamber'in "*doğru*"luğu Yahudilerin sdq kökünden türettikleri kelimeleri hatırlatıyor. Erul'un makalesi Hz. Peygamber'in doğruluğu hakkında şu

³¹ Satürn-Jüpiter kırânını bekledikleri kişi için işaret sayan diğer bir grup da Karmatiler'dir. Karmatiler, 928 yılında Satürn-Jüpiter kırânından sonra Mehdi'nin gelmesini beklemişlerdi. Bkz. Daftary 2017: 239.

bilgileri verir (Erul 2003: 50): *“Toplum içinde o, ahlak, doğru sözlülük, güvenilirlik bakımından en üstün durumdaydı. Kendi toplumu içinde onun yegâne ismi Emîn=Güvenilir idi.”* (İbn Hişam 2006: I/245). Müslümanlara eziyetiyle bilinen Nadr b. Haris, Kureyş kabilesine şöyle seslenmişti: *“Muhammed, genç iken aranızda en hoşnud olduğunuz, en doğru sözlü, en fazla güvenilir biri idi. Olgunlaşıp da bu getirdiğiyle gelince ona sihirbaz dediniz.”* (İbn Hişam 2006: I/398).

İbranice sdq kökünden türetilen kelimelerin çağrıştırdıklarından dolayı Hz. Peygamber'in doğru sözlü ve güvenilir oluşu da Yahudilerin daha Peygamber doğarken bildikleri bir vasıftı. Bunu gökyüzünden okuyabilecek bir astrolojik bilgiye sahiplerdi.

2.1. Hz. Peygamber'i Haber Veren İkinci Astronomik Olay: Yıldızların Kayması (Meteor Yağmuru)

Hz. Peygamber'e nübüvvet bildirilmeden kısa bir süre önce gökte yoğun bir meteor yağmuru gerçekleştiğini erken dönem İslam tarihi kaynaklarından İbn Hişam (İbn Hişam 2006: I/276) ve İbn Sa'd bildirmiştir.³² Hadiseyi şöyle özetleyebiliriz: Meteor yağmurundan özellikle korkan bir halk olan Sakîf kabilesi, yoğun bir meteor yağmuruna şahit olduklarında kıyamet kopuyor zannederek mallarını yağma etmeye meyletmişlerdi. Kavmin büyüğüne gidip bu olayı sorduklarında ise, o zat, gökten dökülen yıldızların sabit yıldızlar olmadığını, sabit yıldızların halen yerinde durduğunu söylemiş ve böylece halkını kıyametin kopmadığına ikna etmiştir.

Bu rivayette anlatılan yıldızların kayması hadisesi, bizim bugün meteor yağmuru (ya da gök taşı düşmesi) olarak bildiğimiz astronomi olayıdır. Hamidullah, Arap kabilelerinden Hevâzinliler'i ve Tâ'if şehrini

³² Siyer Yayınlarından çıkan ve Musa Kazım Yılmaz'ın tercüme ettiği İbn Sa'd'ın Tabakât'ı, alıntıladığımız kısımlarda çeviri hataları barındırdığı için aynen alıntılanmıyoruz. Mesela ilgili kısımda Sakîf kabilesinden bahsedilirken, metinde “yıldız kaymasından korkan” anlamına gelecek Arapça ifadeyle anlatılan kısmın çevirisi “yıldız falından ilk medet uman” şeklinde hatalı olmuştur. Aynı rivayette meteor yağmuru olayı “yıldız kümelerinin yollarının dağılması” olarak yanlış tercüme edilmiştir. Bkz. İbn Sa'd 2015: I/151.

anlattığı bölümde Tâ'if'i kastederek "Peygamber'in doğumuna yakın, çok sayıda gök taşları düşmüştü" diyor (Hamidullah 1959: I/319).³³ Ancak Hamidullah, bu hadisenin Hz. Peygamber'in "doğumuna yakın" gerçekleştiğini söylese de yıldızların kayması, Hz. Peygamber'in doğumuna değil, tebliğin başlamasına (bi'set) yakın gerçekleşmişti. Hz. Peygamber'in 571 yılında doğduğunu ve kendisine peygamberliğin kırk yaşındayken bildirildiğini düşünürsek, yıldızların kayması hadisesinin de 611 yılında gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Yıldızların kayması hakkında Hamidullah'ın belirttiği zamanlamanın yanlış olduğu ve söz konusu hadisenin Hz. Peygamber'in doğumuyla ilişkilendirilmemesi gerektiği hakkındaki dayanağımız, Hamidullah'ın bu rivayeti kendisinden aldığı İbn Hişam'ın, hadisenin doğumdan önce gerçekleştiğini bildirmemesidir. Aynı rivayeti aktaran İbn Sa'd da hadisenin doğumdan önce gerçekleştiğinden bahsetmiyor. Aksine, İbn Sa'd'ın "*Bi'setten Önce Resûlullah'ta (sas) Görülen Nübüvvet Alametleri*" başlıklı bölümde aktardığı rivayetlerden, söz konusu hadisenin bi'setten önce gerçekleştiği anlaşılıyor. O rivayetlerden bir tanesi şudur (İbn Sa'd 2015: I/149):

Resûlullah peygamber olmadan bir ay önce, Büvâne'de bir putun yanındaydık. Develer kurban ettik. Bir de ne görelim! Bir ses şöyle haykırıyor: "Acayip şeylere kulak verin. İsmi Ahmed olan Mekke'nin Peygamberinden dolayı artık vahiy hırsızlığı sonra erdi; meteorlarla taşlandık. Onun hicret yeri Yesrib'dir. [Cübeyr dedi ki:] Biz hayretler içinde kaldık. Sonra Resûlullah (sas) ortaya çıktı.

Mu'tezilî kelâmcı Kâdî Abdülcebbâr (ö. 1025), *Tesbîtu Delâilî'n-Nübüvve* adlı eserinde, Hz. Peygamber'in peygamberlik delillerinden biri olarak ele aldığı yıldızların kayması hadisesinin üzerinde durur. Kâdî, yıldızların kaymasının âdete muhalif ve zıt bir şekilde gerçekleştiğini ve gökyüzünün kayan yıldızlarla dolduğunu söyler (Kâdî Abdülcebbâr 2017: 142). Ona göre bu hadise, Resûlullah'ın Mekke'de iken gerçekleşen alâmetlerinden biri olup, büyük bir âyet ve apaçık bir mucizedir.

³³ Orijinal metin şu şekildedir: "*Vers l'époque de la naissance de Muhammad, les météorites tombèrent en quantité extraordinaire à Tâ'if...*".

Kur'an'da Cin sûresinde şöyle bir âyet vardır: *“Biz göğe dokunup yokladık da onu güçlü bekçiler ve ateş alevleriyle dopdolu bulduk. Biz onun (göğün), ses dinlemeye mahsus bazı oturma yerlerine otururduk. Şimdi ise kim dinlemek isterse kendisini gözetleyen bir ateş topunu hazır bulur (Cin, 72/8-9)“*. Kâdî'ye göre bu âyette anlatılan ve göğü yoklayan cinlere isabet eden ateş topları, gökyüzünü dolduran meteor yağmuru ile aynı olayı ifade eder.

Meteor yağmurunun her zaman gerçekleşen bir gök olayı olduğundan söz edilebilirse de, Kâdî mevzubahis meteor yağmurunun boyutunun ve derecesinin farklı olduğunu vurgulamakta ve bu hadiseyi Nuh tufanına benzetmektedir (Kâdî Abdülcebâr 2017: 150):

“Biz, Peygamber'in gönderilişinden önce de yıldızların kaymış olduğunu inkâr etmiyoruz. Fakat biz, Peygamber'in gönderilişinden sonraki yıldız kaymasının âdete muhâlif olarak meydana geldiğini ve yıldızların gökyüzünü doldurduklarını delil ile biliyoruz. İşte alışılmışın üstündeki bu fazlalık hüccettir [delildir]. Dolayısıyla bu durum, Nûh tufanına benzemektedir. Zira Nûh'tan (a.s.) önce de sular, bilinen ve alışılmış bir şekilde kabarıyordu. Fakat Nûh (a.s.) geldikten sonra sular, âdete muhâlif (olağanüstü) bir şekilde kabardı ve alışılmışın dışına çıktı. İşte bu fazlalık bir âyet, bir hüccettir.”

Kâdî'nin eserinde kaleme aldığı ilgili bölüm iki yönden önemlidir. Öncelikle Kâdî, astronomik bir olayı Peygamber'e delil olarak getirmekle beraber, astroloji ve kırânât ilimlerini reddettiğini özellikle vurgular. Dolayısıyla, Satürn ve Jüpiter ile bunların konumları hakkındaki bilgilerden uzak kalmayı İslam inancının bir gereği olarak tercih eder.

Kâdî'nin konuya yaklaşımının diğer önemli yönü de, yıldızların kayması hadisesine edebiyat yönünden bir bakış geliştirmesi ve İslam'dan sonra yazılan şiirlerde bu hadiseden bahsedildiğinin altını çizmesidir. Yani Kâdî'ye göre yıldızların kayması hadisesini şiirde ele almak, İslam şiirinin ayırt edici bir özelliğidir. *“Önceki devirlerdeki şairler bu olayı görmüş olsalardı, doğadaki hemen her farklılık arz eden nesneyi teşbihte kullandıkları gibi muhakkak bu yoğun meteor yağmurunu da şiirlerinde bir teşbih unsuru olarak kullanırlardı”* demektedir.

Kâdî bu görüşü öne sürerken Câhız'ın *el-Hayavân* adlı eserine atıf yapar ve Câhız'ın şu sözlerini alıntılıyıp onaylar (Kâdî Abdülcebbar 2017: 152):

“İmrü'l-Kays, ondan öncekiler, Kinâne, Züheyr gibi eski şâirler ve eski kabîlelerin şâirleri neredeydiler? Eğer bu [yoğun meteor yağmuru], onların gözleriyle gördükleri açık bir hâdise ise, neden şiirlerinde bundan bahsetmediler? Halbuki onlar şiirlerinde yılanları, akrepleri, kirpileri, pireleri, bitleri, bütün şahısları ve yeryüzünde yürüyen hemen hemen bütün canlıları teşbîhlerinde kullandılar.”

Câhız'ın ve dolayısıyla ona atıf yapan Kâdî Abdülcebbar'ın burada bahsettiği teşbihlere İmrülkays (ö. 540) şiirinden örnekler verebiliriz (*Mu'allakât-ı Seb'a* 2018: 47-56):

“Sen ne gecesin ya! Sanki yıldızların sıkı bükülmüş urganlarla Yezbül Dağına bağlanmıştı (gece geçmek bilmiyor)” [bt. 47 çevirisi]

“Gabiayt Ovasında; Yemenli çerçinin satmak için yere serdiği renk renk kumaşlar gibi bu yağmurdan sonra türlü türlü çiçekler açtı.” [bt. 80]

Yine Kâdî Abdülcebbar'ın bahsettiği teşbihlere Câhiliye dönemi şairlerinden 'Abîd b. el-Ebras'tan (ö. 555) bir örnek verebiliriz (Yanık 2010: 39-40):

“Bulutun içinden çakan gece boyunca gözetlediğim sabah güneşi gibi şimşğe bak! Saçağı yerin az üstüne öyle yakın ki, neredeyse ayağa kalkan kimse ona eliyle dokunacak.”

Câhız'ın ve Kâdî'nin dediği gibi, bu beyitleri söylemiş bir geleneğin yıldız kayması hadisesini de şiirde teşbih unsuru olarak değerlendirmesi beklenirdi.

3.1. Ahmed'in Yıldızı ve Yıldızların Kayması Rivayetlerinin Türk Şiirine Yansıması

Bu bölüme gelene kadar yaptığımız araştırma, Hz. Peygamber'in doğumu sırasında gerçekleşen gök olayından bahseden şiirlerin ilgili kısımlarını analiz edebilmemiz açısından önemlidir.

Önceki bölümlerde vardığımız sonuçları özetlemek gerekirse: Hz. Peygamber doğarken gece gökyüzünde Yahudilerin "Ahmed'in Yıldızı" adını verdikleri bir yıldızın belirdiğini, bu sayede O'nun doğumunu bildiklerini söylemiştik. Bu yıldız Yahudilerin kendi astroloji geleneği doğrultusunda anlam atfettikleri Satürn-Jüpiter kırânı olmalıdır. Hz. Peygamber'e peygamberlik gelmeden kısa bir süre önce ise, bir meteor yağmuru gerçekleştiğini kaynaklardan öğrenmekteyiz. Bunun, Kâdî Abdülcebâr'ın da belirttiği gibi, periyodik olarak gerçekleşen meteor yağmurlarıyla kıyaslanamayacak derecede büyük ve gökyüzünü dolduran bir meteor yağmuru olduğu anlaşılmaktadır.

"Ahmed'in Yıldızı" ve "Yıldızların Kayması" (Meteor Yağmuru) hadiselerinin mahiyetini ve zamanlamasını zihnimizde netleştirebildiğimize göre şiirlerde bu iki olayın nasıl yer aldığını incelemeye geçebiliriz. Konuyu genel olarak açık istiâre ve mazmunlaşma süreci etrafında ele alacağımız için öncelikle, Kayahan Özgül'ün *mazmun* kavramına getirdiği izahı alıntulamakta yarar görüyoruz (Özgül 2007: 28):

Mazmun teşbihten doğar, teşbih de temessülden... Bir başka nesneye yahut kavrama teşbih edilenle, o nesne veya kavramla arasında temsil gücü yüksek imtisâl ve ittisâl noktaları bulunmak zorundadır. Teşbihin mecazlaşma ve mecazın istiâreleşme süreci, bir başka yönde de mazmunlaşma sürecidir. Anonim mazmunların büyük kısmı açık istiârelerle kurulmuş imgelerdir; kapalı istiâre ise, *mazmun*'dan çok *sembol*'e karşılık gelir. ... Sembol, bir imgeden yahut (somut) bir nesneden hareketle soyuta ulaşmaktır. İmge, bir nesnenin veya bir kelimenin muhayyiledeki görüntüsüdür; nesnenin veya kelimenin canlandırdığı kavramdır. Elif'in sevgilinin boyuna teşbih edilişi imge, tevhid kavramını temsil edişi semboldür. İlginç olan o ki, elif her iki kullanımı ile de mazmundur. ... bir imge veya sembolün mazmun sayılabilmesi için, her okurun tasavvurunda yahut şuuraltında aynı karşılığı bulması gerekir.

Özgül'ün mazmun kavramı hakkında söyledikleri uyarınca incelememiz, Hz. Peygamber'le ilgili edebî türlerde "nûr" mazmununun yerleşmesine giden süreci anlamamıza da yardımcı olacaktır.

Şiir parçalarını incelerken, örneklerimiz arasında Hz. Peygamber'in doğumunu anlatan en eski metin olduğu için ilk örneği Arapça bir naatın çevirisinden verebiliriz. Hz. Peygamber için yazdığı *Kasîdetü'l-Bürde* ile tanınan Mısırlı şair Muhammed el-Bûsîrî (ö. 1296), 160 beyitlik bu kasidesinde Hz. Peygamber'in doğumunu anlattığı bölümde yıldızların akmasından (meteor yağmurundan) bahseder:³⁴

Yerdeki putların (yüz üstü) düştüğü gibi ufukta yıldızların akmasını gördükleri halde yine fark edemediler (bt. 68)

Yere serilmişti Kâbe'de putlar
Şaşkındı müşrikler, kırık umutlar
Kâinatsa yeni doğuşu kutlar

Yıldızlarda cümbüş, kayan kayana

Her şeyde ibret var fakat duyana

Öyle ki şeytanlar (yıldızların akması karşısında) vahiy yolundan dönüp peşpeşe kaçıyorlardı (bt. 69)

Vahiy kapısını şükür açana
Artık geçit yoktur fesat saçana
Şeytanlarda panik, kaçan kaçana

Zaman zaman İblis kursa da pus

Daha tutunamaz şeytan ordusu!

Görüldüğü üzere Bûsîrî, Hz. Peygamber'in doğum mucizesi olarak yıldızların akmasını zikretmekte,³⁵ "Ahmed'in Yıldızı"ndan ise şiirinde herhangi bir şekilde bahsetmemektedir. Bu durumun sebepleri üzerine düşünürsek şunları söyleyebiliriz: Kur'an'da Cin suresinde anlatılan ve İslam kelimcilerinin -Kâdî örneğinde olduğu gibi- Peygamberliğin delillerinden olarak gördüğü, astrolojik spekülasyondan uzak -bu yönüyle Müslümanları tedirgin etmeyecek- bir hadise olan Yıldızların

³⁴ Mahmut Kaya, Bûsîrî'nin beyitlerini tercüme ve tahmis etmiştir; biz metni Kaya'dan alıntılıdık. Bkz. Kaya 2018: 97-98.

³⁵ Necîb Efendi (ö. 1897'den sonra) Bûsîrî'nin ilgili beytini şöyle şerh eder: "*Vilâdet-i bâ-sa'âdet-i Hazret-i Nebevî vâki' olduğu gîce şeyâtîni istirâka-i sema'dan men' ve recm için şühübün sukâtı bir derecede idi ki şeyâtîn birbirinin arkası sıra koşup firâr eylediler. Semâya 'urûca ve melâ'ike kelâmını istinâ'a fırsat bulamadılar.*" Bkz. Ayçiçeği 2020: 212.

Kayması, Peygamber'in mucizelerinin anlatıldığı bir şiirde zikredilmeye müsaittir. Hz. Peygamber'in doğumundaki kırân hadisesi ise Yahudilerin astroloji ilmi doğrultusunda bilinmiş ve "Ahmed'in Yıldızı" diye adlandırılmıştır. Nübüvvetin delilleri hakkında kitabı olan Kâdî'nin, eserinde astrolojik konulara tavır alışı ve "Ahmed'in Yıldızı" konusuna hiç değinmeyişi, Müslüman şairlerin de söz konusu yıldızdan bahsetmemelerinin sebebi hakkında fikir verebilir. Bûsîrî'nin şiirinde, bi'set öncesinde gerçekleşen hadisenin zamanının 40 yıl öncesine kaydırılıp doğumda gerçekleşmiş gibi karşımıza çıkmasının böyle bir sebebe dayandığını düşünmekteyiz. Astroloji sahasına girmek istemeyen Müslümanların mahiyetini bilmedikleri için şiirlerinde değerlendiremedikleri gök hadisesinin yani "kırân"ın yerine, bi'setin habercisi olan meteor yağmurunu zamanda kaydırıp yerleştirmelerinin önu belki de Bûsîrî'nin yaygın olarak bilinen ve Türkçede birçok şerhi bulunan kasidesi ile açılmış olabilir.

Olaylar arasında birini diğzerinin yerine koyma şeklinde yapılan bu dönüştürme işi bir mecaz örneğidir. Zira bir metinde, Yıldızların Kayması hadisesinin bi'setten önce gerçekleştiğinden bahsediliyorsa hakikat dile getirmiş olacakken; hadisenin zamanı kaydırılıp Hz. Peygamber'in doğumuyla ilişkilendirilirse mecazi bir söylemin varlığından bahsedebiliriz.³⁶

Uzun yıllar Mısır'da bulunmuş olan Erzurumlu Darîr, 1388 yılında tamamladığı *Sîretü'n-Nebî* adlı eserine Türkçe manzumeler dâhil etmiştir. Darîr'den getireceğimiz örnek, Türk şairlerinin "Ahmed'in Yıldızı" mevzuuna Araplara nazaran biraz daha rahat yaklaşmış olabileceklerine dair ilk işaretlerden sayılabilir. Alıntılacağımız beyitler, Hz. Peygamber'in doğumunu anlattığı üç bölümden oluşan manzumesine aittir ve eserdeki bu bölüm Türk edebiyatında ilk Mevlid örneğini teşkil etmektedir (Şentürk ve Kartal 2009: 182). Bu manzumede Darîr, "Ahmed'in Yıldızı"nu şöyle zikreder (Egüz 2013: 479):

³⁶ Hamidullah'ın, yukarıda değindiğimiz üzere, meteor yağmurunun Hz. Peygamber'in doğumundan önce gerçekleştiğini söylemesi de bu minvaldedir. Hamidullah'ın bu konuda karışıklık yapma sebebinin, toplum muhayyilesine yerleşmiş mecazların yazınsal türlere tesiriyle açıklanabileceğini düşünüyoruz.

Felek ilmin bilenler gök yüzinden
Haber virdiler anun yıldızından bt.34

Devamındaki diğer manzumede yine Hz. Peygamber'in doğumu bahsinde Darîr, bu kez yıldızların kaymasına işaret eder. Burada, akan yıldızların yerine kullandığı "cevâhir" kelimesinde açık istiâre vardır (Egüz 2013: 481):

Cevâhir saçdılar gökden aşğa
Kaçan kim yirde ol gevher görindi

Yaradılmış kamu gulgule geldi
Bana ol gicede mahşer görindi bt.6-7

Görüldüğü üzere Darîr, hem "Ahmed'in Yıldızı"nı ve hem de Yıldızların Kaymasını Hz. Peygamber'in doğumundaki mucizevî hadiseler olarak ele almakta, akan yıldızları gökten saçılan mücevherlere benzetmektedir. Darîr'in bu benzetmesindeki teşbihi, mücevher ve meteor arasında "parıldama" yönünden kurulmuştur. "*Anonim mazmunların büyük kısmının açık istiârelerle kurulmuş imgeler*" (Özgül 2007: 28) olduğunu düşünürsek, burada "parıldama" yönüyle ilerleyen bir mazmunlaşma sürecini de farkedebiliriz. Bu benzeme yönü "nûr" kavramını çağrıştırmaktadır.

Nitekim, Muhammed Efendi'nin (ö. 15. yy.) 1467'de yazdığı *Sîretü'n-Nebî*'sinde kayan yıldızlar (yıldız ya da meteor yağmuru) yine bir açık istiâre örneği teşkil edecek biçimde "nûr" olarak tasavvur edilir (Özfirat 2019: I/218-220):

Yir-ile gök arası nûrı toldı
Ki gündüzden dahı yig aydın oldu bt.324

Kaçar dîvler denizlere giderler
Şeyâtînler kamu feryâd iderler bt.327

Ebâ ecdâd dîni gitdi dürildi
Şeyâtîn dîv bu milkten hep sürildi bt.341

Hem bu örnekte Muhammed Efendi'nin yağan meteorları "nûr"a teşbih etmesinin ve hem de önceki örnekte Darîr'in aynı hadiseyi mücevhere benzetmesinin yönü "parıldama"dır.

Yazıcıoğlu Mehmed (ö. 1449), *Muhammediye*'sinde Hz. Peygamber'in doğumu bahsinde yıldız yağmuru hadisesinden bahseder (Çelebioğlu 2018: 316). Onun yıldız yağmuru anlatımında açık istiâreyi od (ateş) kelimesinde buluruz:

Bu ol oddur kevâkibden atarlar
Ki tâ ede şeyâtîne eserler bt.1611

Kimini od yakar baştan ayağa
Kimini naks eder atar ırağa bt.1612

Yazıcıoğlu'nun aynı bahiste, yaklaşık yirmi beyit önce Hz. Peygamber'in doğumunu anlatırken söylediği şu iki beyit üzerinde özellikle durmak gerekiyor:

İşitti doğduğunu oldu mesrûr
Dedi el-hamdü'lillâh doğdu ol nûr bt.1592

Kabâyil cem' olup geldi kemâhi
Dediler doğdu ol nûr-ı İlâhî bt.1593

Bu iki beyitte doğduğu söylenen ve *nûr* ile *nûr-ı İlâhî* olarak zikredilen acaba Hz. Muhammed midir, yoksa O'nun yıldızı mıdır? Beyitlerdeki ifade tarzının, İslam Tarihi kaynaklarında gördüğümüz "*Ahmed bu gece doğdu. O yıldız doğdu*" (İbn Sa'd 2015: I/147) ibaresindeki yapıyı andırması³⁷ bu soruyu akla getirmektedir.

Öncelikle her iki beyitte geçen *nûr* kelimesinde açık istiare vardır. Kastedilen Hz. Peygamber olabileceği gibi, "*Ahmed'in Yıldızı*" da olabilir. Hatta burada *nûr*'un, hem Hz. Peygamber'i ve hem de "*Ahmed'in Yıldızı*"nu ifade etmek üzere tevriyeli kullanılmış olabileceği de akla gelmektedir. Her halükarda, Hz. Peygamber hakkında yerleşmiş olan "*nûr*" mazmununun "*Ahmed'in Yıldızı*" ile ilişkisinden bahsetmek mümkün olacaktır.

Süleyman Çelebi'nin (ö. 1422) *Vesiletü'n-Necât*'ında geçen bir beyti burada zikredebiliriz. Hz. Peygamber'in doğduğu gece hakkında:

³⁷ فلما وُلِدَ رسول الله ، قالت أحوار اليهود : وُلِدَ أحمد الليلة ، هذا الكوكب قد طلع ،

فلما نَبَأَ قالوا : قد نَبَأَ أحمد ، قد طلع الكوكب الذي يطلع

(İbn Sa'd 2001: I/134).

Yir ü gök gulgule toldı serteser
Geldi ol nur gitdi alem zulmeti bt.221

diyen Süleyman Çelebi'nin, "yeri göğü baştan başa dolduran gulgule" tasavvurunda da açık istiare mevcuttur ve burada yıldızların kayması hadisesinden bahsedilmektedir (Timurtaş 1990: 31). Nitekim aynı Mevlid'in başka bir beytinden anlaşıldığına göre Süleyman Çelebi'nin yıldız kayması hadisesini doğumun mucizesi olarak gördüğü açıktır (Timurtaş 1990: 104):

Ol gice tabl-ı nübüvvet urdılar
Ol gice Şeytanı gökden sürdiler bt.133

Önceki beyitteki "*Geldi ol nur gitdi alem zulmeti*" mısraı ise, Yazıcıoğlu'nun nûr'dan bahsedişine benzer şekilde, parlama ya da aydınlanma yönüyle hem yıldız yağmurunu, hem "Ahmed'in Yıldızı"nı, ve hem de Hz. Peygamber'i işaret ettiğinden muğlak bir mısra durumundadır. Esasında bu muğlaklık, yani birden fazla muhtemel işaret edilenin varlığı, "Ahmed'in Yıldızı" ya da yıldız yağmurundan doğan ve "ışıldama" yönüyle git gide yerleşen bir "nûr" mazmununa işaret etmektedir.

Ahmedî (ö. 1413), *İskender-nâme'sine* sonradan eklediği Mevlid bölümünü 1407 yılında yazmıştır (Ünver 1977: 359). Bu tarih Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât'*ından iki yıl öncesine karşılık gelir. Bu Mevlid'de Ahmedî, Hz. Peygamber'in doğumundaki kırân hadisesinden bahseder (Ünver 1977: 377):

Pes ulular 'ilm ehlin dirdiler
Anlara çok dürlü nesne virdiler

Didiler kim virünüz bize haber
Kim bilevüz niredendir bu eser

Ehl-i reml ile müneccimler 'ayân
Didiler kim şöyledür hükm-i kırân bt.126³⁸

³⁸ Ahmedî'nin kırân hadisesi hakkında detaya girmeden yaptığı bu anlatım, yine onun, İskender'in doğumunda meydana gelen kırân hadisesi hakkında söylediklerine kıyasla yüzeysel kalmaktadır. Nitekim Ahmedî'nin beyitlerine göre İskender'in

Kim bu gice toğdı bir mevlûdı pâk
Kim kılıcı kâfer idiser helâk

Ahmedî burada Hz. Peygamber'in doğumundaki gök hadisesini hakikat olarak yansıtan bir şiir söylemiştir.

Yukarıda daha önce yıldız yağmuru bağlamında *Sîretü'n-Nebî*'sinden alıntı yaptığımız Muhammed Efendi, eserinde aynı zamanda Sâhib-kırân'ın doğumundan; Akrep burcunda gerçekleşen bir kırândan bahseder (Özfrat 2019: I/221):

Kim kırân-ı akrebde bu dün
Vakı oldu bilmezem ben kim niçün

Bu gice benzer 'Arabda kim hemân
Zâhir oldu bir ulu sâhib-kırân

Kim 'Arab ehlinedür 'akreb yakın
Hem ta'allukı ana çokdur hemîn bt.353

Muhammed Efendi'nin Akrep burcunda kırânın gerçekleştiğini dile getirmesi, Hz. Peygamber'in doğumunu anlatan diğer eserlerde benzerini göremediğimiz bir detay aktarımıdır. Muhammed Efendi, bizim İbn Haldun'dan öğrendiğimiz "Akrep'te meydana gelen kırân" bilgisinin yer aldığı kaynaklara temas etmiş olmalıdır.

Sinanoğlu da *Mevlid*'inde, Sâhib-kırân'ın doğduğunu söyler (Uçman 2013: 77):

Şol âdem söyler gibi birbirine Merve Safâ
Muştularlar ol Habîb'i geldi dir sâhib-kırân³⁹ bt.165

Recâî tarafından XV. yüzyılın sonu veya XVI. yüzyılın başlarında yazıldığı kabul edilen *Mevlid*'de de (Köksal 2011: 268), Hz. Peygamber'in doğumu anlatılırken doğan kişinin sâhib-kırân olduğundan bahsedilir (Köksal 2011: 303):

doğumunda Müşteri (Jüpiter) ve Zühre (Venüs), Aslan Burcu'nda kırân oluşturmuştur (bt. 522). Bkz. Akdoğan ve Kutsal 2019: 251.

³⁹ Nüshada "sâhib-Kur'ân" yazsa da buradaki ibare anlam gereği "sâhib-kırân" olmalıdır. O yüzden metni tashih ederek aldık. Nitekim aynı eser üzerine yapılmış bir tez çalışmasına göre de ibare "sâhib-kırân" şeklindedir. Bkz. Kiraz 2011: 41.

Hâzır olun kim toğar ol nûr-ı Hak
Rahmetin izhâr idiser Müste'ân

Tâli'ünüz sa'de dönmişdür bilün
Kim iriser size bir sâhib-kırân bt.331

Şunu belirtmeliyiz ki, “Ahmed’in Yıldızı” yerine kırân’ı zikreden şiiirler edebiyat tarihimizde aynı mevzu anlatılırken mecazın kullanıldığı şiiirlere nazaran daha az ilgi görmüştür. Süleyman Çelebi’nin Mevlid’i karşısında Ahmedî’nin “doğum”daki kırân’dan bahsettiği Mevlid’inin daha az ilgi görmesi bu minvaldedir. Çünkü “lafızların hakikat anlamında kullanıldığı metinler okur için daha kurudur. Zira bu metinler okurun yorumlama ve hayal gücüne, diğer bir ifade ile metni yeniden üretmesine ihtiyaç bırakmaz. Bilgi verici metinler daha çok bu tarzda yazılır.” (Saraç 2010: 104).

Muhyiddîn Mekkî (ö. 1936), 1915’te yazıldığı kabul edilen Mevlid’inde (Köksal 2011: 697), Peygamber’in doğumunu haber veren yıldızdan bahsederken, yıldızın yaydığı nûru anlatır (Köksal 2011: 705):

Çünkü itmişdi alâmetler zuhûr
Her gün eylerdi o kevkeb neşr-i nûr bt.48

Yakın zamanımızda Arif Nihat Asya (ö. 1975), Naat’ında Hz. Peygamber’e özlemini ifade ederken zamanlamasını muğlak bırakarak “çöllere dökülen yıldızlar”ı arzulamaktadır. Şüphesiz burada Yıldızların Kayması (meteor yağmuru) hadisesi anlatılmaktadır (Asya 2019: 74):

Açılsın göklerin kapıları,
Açılsın perdeler, kat kat!
Çöllere dökülsün yıldızlar;
Dizilsin yollarına
Yetimler, günahsızlar!

Ahmed’in Yıldızı ve Yıldızların Kayması hadiselerinin “parıldama” yönü, Hz. Peygamber ile birlikte anılan nûr kavramının mahiyetinin genişlemesini sağlamış olmalıdır. “Nûr-ı Muhammedî” kavramı makalemizin sınırlarını aşan daha farklı bir konu olsa da, söz gelimi Necip Fazıl Kısakürek’in (ö. 1983), kendi siyerine “Çöle İnen Nur” adını verirken bunun Ahmed’in Yıldızı ve Yıldızların Kayması hadiselerine de telmih olduğundan bahsedebiliriz. Dolayısıyla bu iki gök hadisesi, “nûr” mazmununun Hz. Peygamber hakkında (Nûr-ı Muhammedî

kavramından ayrı olarak) daha farklı bir yönden kademe kademe yerleşmesine katkı sağlayan somut-astronomik olaylardır.

Sonuç

Makalemizde öncelikli olarak, Hz. Peygamber'in doğumunu Yahudiler'in farketmesini sağlayan "Ahmed'in Yıldızı"nın mahiyetini anlamaya yönelik bir metod geliştirmeyi amaçladık. İbn Haldun'un Peygamber'in doğumunda Akrep burcunda gerçekleştiğini aktardığı "Satürn-Jüpiter kırânı"nın Mart-Nisan 571 yılında gerçekleştiği bilgisinin sağlanmasını bilgisayar ortamında astronomi programı ile yaptık. Edindiğimiz kanaate göre "Ahmed'in Yıldızı" ibaresi Satürn-Jüpiter kırânını ifade eden bir ad aktarması ve mecazdır. Yahudiler'in Hz. Peygamber'in doğumunu Satürn-Jüpiter kırânına bakarak anlamalarını şöyle izah edebiliyoruz: Babil sürgünü günlerinden beri Yahudiler, Satürn-Jüpiter kırânına dikkat kesilmişlerdi. Bu iki gezegenin kavuşumunun ifade ettiği anlamı Babilliler'den öğrenmişler ve Yahve'den Mesih'güç aktarımını ve Mesih'in böylece zuhurunu ifade eden anlayışa bunu uygulamışlardı. Mitolojik arka planda El ve Baal arasında, sonraki zamanlarda ise Yunanlılar'ın Kronos ve Zeus'u arasındaki güç aktarımı buna paraleldir. Jüpiter için Yahudiler İbrance Sedeq adını kullanıyorlardı. Bu ad Sami kökeni birlikteliği uyarınca Arapça "Siddık - Sadık" kelimeleri ile etimolojik ortaklık ifade eder. Biz aslında buradan Hz. Peygamber'in doğru ve güvenilir şahsiyetini Yahudilerin "Sedeq"ten dolayı bildiğini anlıyoruz. Makalemizde izah edemediğimiz ve başka çalışmalarla anlaşılmasını umduğumuz konu ise, Yahudilerin Satürn-Jüpiter kırânlarını sayma biçimi hakkındadır. Bu kırânı beş şekilde anladıklarını ve isimlendirdiklerini bilsek de Hz. Peygamber'in gelişini anladıkları kırânın bu beş türden hangisine karşılık geldiğini şimdilik bilemiyoruz. İleride yapılacak başka çalışmalarla bu konu da aydınlatılabilecektir.

Hz. Peygamber'e peygamberlik bildirilmeden kısa bir süre önce yoğun bir meteor yağmuru (yıldızların kayması) gerçekleşmişti. Bu hadisenin gerçekleştiği zamanı ilk dönem siyer kaynakları ve Kâdî Abdülcebbar'ın yürüttüğü muhakeme ile öğrenmekteyiz.

Makalemizde iki gök hadisesini -Hz. Peygamber'in doğumunda beliren Ahmed'in Yıldızı (Satürn-Jüpiter kırânı) ile peygamberliğin bildirilmesinden önce gerçekleşen yoğun meteor yağmurunu, aralarındaki 40 yıllık zaman farkını vurgulayarak birbirinden ayırmakla, "Peygamber'in doğumunda gerçekleşen gök olayı" hakkındaki mevcut karmaşıklığa bir açıklık getirmeye çalıştık. Günümüzde Türkiye'deki İslam tarihçilerinin "Ahmed'in Yıldızı" rivayetinin başlı başına bir şiirsel üretim ve uydurma olduğunu söylediklerini düşünürsek makalemizin önemi daha iyi anlaşılabilir.

İki gök olayının tespiti sayesinde anlıyoruz ki, Hz. Peygamber'in doğumunu anlatan şiirlerde doğumun bir mucizesi olarak Yıldızların Kayması'ndan bahsediliyorsa, bu gök olayının zamanlamasında bir kaydırma yapılmış demektir. Bu kaydırmanın sebebi, İslam'da yasaklanmış olan ve astrolojik spekülasyona götüren merakların önünü açmama çabası ile ilgilidir. Bir yandan da Peygamber'in doğumunda gerçekleşen gök hadisesinin varlığını bilmekten vazgeçilmemiştir. Ancak bu bilgiden boşalan yeri Müslüman muhayyilesi, Peygamberliğin ilanından önce gerçekleşen yoğun meteor yağmurunu 40 yıl öncesine, doğum gecesine adapte ederek doldurmayı tercih etmiştir.

Şiirlerde görebildiğimiz kadarıyla Hz. Peygamber'in doğumunda bir yıldız ya da kırânın varlığı dile getirildiği gibi, yıldızların kayması da doğumla ilişkilendirilebilmiş. Bazen de -Süleyman Çelebi'nin Mevlidinde olduğu gibi- ne yıldızdan ve ne de yıldız kaymasından bahsedilmediği halde bu iki hadisenin birbiri yerine geçtikten sonra üstüne bir de mecazlaştırıldığını düşündüren beyitlerle karşılaşyoruz.

"Ahmed'in Yıldızı"nın şiirlerde "Yıldızların Kayması" ile değiştirilmesi ve sonraki zamanlarda verilen ürünlerde onun da mecazlaştırılması, dönemler boyunca şair muhayyilesinin kendine referans aldığı diğer şiirlerle birlikte bilgiyi dönüştürdüğüünün de bir göstergesidir.

Şiirin muhatabı ise, dönemler değişse bile bu eserler arasından daima "şiir faaliyetinin" daha çok gösterildiği (bilginin ilk ve gerçek halinden uzaklaştığı) eserlere rağbet etmiştir.

EK-1: 20 Nisan 571 tarihinde Mekke'de gökyüzünün Stellarium programı ile alınmış kesitidir. Buradaki takımyıldız imajları Arap astroloji kültürüne aittir. Satürn-Jüpiter kırını Akrep'in kısıkaçları ile görünüyor.

EK-2: Yine aynı programla alınan, aynı tarihteki gökyüzüne ait bu kesit ise günümüz Batı astroloji kültürünü yansıtır. Bu hâkim kültürde artık Akrep burcu daha küçük tasavvur edilmektedir. Fakat Terazi burcundaki yıldız isimleri (Zubânâ), Akrep kısıkaçlarına birer atıf olarak varlığını sürdürmüştür.

Kaynakça

- AKDOĞAN, Yaşar ve Nalan Kutsal (2019) (Haz.), *Ahmedî, İskendernâme*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay.
- ALAN, Hayrûnnisa (2019), "Sâhipkirân", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, EK-2, 448-449.
- ALICI, Mehmet (2016), "Zendig-Dehr İlişkisi: Kureyşli Zındıkların Zaman ve Ahiret Algısı", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4, 801-823.
- APAYDIN, Mehmet (2018), *Siyer Kronolojisi*, İstanbul: Kuramer Yay.
- ASYA, Arif Nihat (2019), *Duâlar ve Âminler*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2020), *Necîb Efendi'nin Kasîde-i Bürde Şerhi Muhtasar Tevessül – İnceleme-Tevessül'le Karşılaştırma-Metin*, İstanbul: Dün Bugün Yarın Yay.
- AZİMLİ, Mehmet (2019), *Siyeri Farklı Okumak*, Ankara: Ankara Okulu Yay.
- BAYSAL, Ahmet Selim (2018), "Mezopotamya Astrolojisinin Doğuşu, Gelişimi ve Kaynakları", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 65, 461-475.
- BURCKHARDT, Titus (2001), *Mystical Astrology According to Ibn 'Arabi*, çev. Bulent Rauf, Louisville: Fons Vitae.
- BURKİTT, F. Crawford (1922), "The Religion of the Manichees", *The Univerity of Chicago Press Journals*, 2, 263-276.
- CHANN, Naindeep Singh (2009), "Lord of the Auspicious Conjunctions: Origins Of Şâhib-Qirân", *Iran & the Caucasus*, 13, 93-110.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil (2018) (Haz.), *Yazıcıoğlu Mehmed, Muhammediye*, İstanbul: Dergah Yay.
- DAFTARY, Farhad (2017), *İsmaililer: Tarihleri ve Öğretileri*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Alfa Yay.
- DEMİRCİ, Kürşad (2019), *Eski Mezopotamya Dinlerine Giriş – Tanrılar, Ritüel, Tapmak*, İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- EGÜZ, Esra (2013), *Erzurumlu Mustafa Darîr'in Sîretü'n-nebî'sindeki Türkçe Manzumeler (İnceleme-Metin)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

- ERUL, Bünyamin (2003), "Hz. Peygamber'in Risalet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım", *Diyanet İlmî Dergi – Peygamberimiz Hz. Muhammed Özel Sayı-*, 33-66.
- FAZLUR REHMAN SHAİKH (2016), "Revisiting Maḥmūd Pāshā Falakī's Work on the Calendrical Practice of the Arabs and the Dates of the Prophetic Events", *Islamic Studies*, 55, 261-274.
- FEHD, Tefvik (2000), "İlm-i Ahkâm-ı Nücûm", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 22, 124-126.
- FEHD, Tefvik (2000), "İlm-i Felek", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 22, 126-129.
- HAMİDULLAH, Muhammad (1959), *Le Prophète de l'Islam*, (I. cilt), Paris: Librairie Philosophique J. Vrin.
- HAMİDULLAH, Muhammad (2003), *İslâm Peygamberi –Hayatı ve Faaliyeti-*, çev. Salih Tuğ, (II. cilt), Ankara: Yeni Şafak Kültür Armağanı.
- IBN KHALDÛN (1980), *The Muqaddimah –An Introduction to History*, çev. Franz Rosenthal, (II. cilt), New Jersey: Princeton University Press.
- İBN HALDÛN (2004), *Mukaddime*, çev. Halil Kendir, (I. cilt), Ankara: Yeni Şafak Kültür Armağanı.
- İBN SA'D (2001), *Kitâbü't-tabakâtü'l-kebîr*, Tahkik: 'Alî Muḥammed 'Ömer, (I. cilt), Kahire: Mektebetü'l-Hancî.
- İBN SA'D (2015), *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr (Resûlullah'ın S.A.V. Kutlu Sîreti)*, çev. Musa Kazım Yılmaz, (I. cilt), İstanbul: Siyer Yay.
- İNCİL-TEVRAT-ZEBUR KUTSAL KİTAP (<https://incil.info/kitap/> (10.08.2020))
- KÂDÎ ABDÛLCEBBÂR (2017), *Tesbîtu Delâilî'n-Nübüvve (Mûcizelerle Hz. Peygamber'in Hayatı)*, ed. Hüseyin Hansu, çev. M. Şerif Eroğlu – Ömer Aydın, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay.
- KAYA, Mahmut (2018), *İslâmî Edebiyatta Şaheserler*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay.
- KİRAZ, Ahmet (2011), *Sinanoğlu Ümîdü'l-Müznibîn (Giriş-Çeviri Yazılı Metin-İnceleme-İndeks)*, Tokat: Gaziosmanpaşa Üni. SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- KÖKSAL, M. Fatih (2011), *Mevlid-nâme*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- LANE, Edward William (1968), *An Arabic-English Lexicon*, (III. cilt), Beirut: Librairie du Liban.

- MAHMUD PAŞA EL-FELEKÎ (1305/1887), *Kitabü Netâ'ici'l-efham fî Takvîmi'l-'Arab Kable'l-İslam ve fî Tahkîk Mevlidi'n-Nebî ve 'Umrihi Aleyhi's-selam*, çev: A. Zeki Efendi, Mısır.
- MU'ALLAKÂT-I SEB'Â – *Yedi Askı* (2018), çev. Şerafettin Yaltkaya, İstanbul: Büyüyenay Yay.
- MÜTERCİM ÂSİM EFENDİ (2014), *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, (I. cilt), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay.
- ÖNKAL, Ahmet (2005), "İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi", *Marife*, 1, 257-269.
- ÖZ, Şaban (2017), *Farklı Siyeri Okumak –Bir Siyer Eleştirisinin Eleştirisi-*, Ankara: Araştırma Yay.
- ÖZFIRAT, Bayram (2019) (Haz.), *Muhammed Efendi, Sîretü'n-Nebî (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (I. cilt), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay.
- ÖZGÜL, Kayahan (2007), "Gelenek Bozulurken Mazmuna Bakış", *Eski Türk Edebiyatına Modern Yaklaşımlar 1 Bildiriler*, haz. Hatice Aynur vd., İstanbul: Turkuaz Yayınları, 20-60.
- ÖZKAN, Mustafa, "İrhâsâtla İlgili Rivâyetlerin Metin ve Anlam Açısından Değerlendirilmesi", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016/2, Yıl 7, Cilt VII, Sayı 14, s. 23-41.
- ÖZTÜRK, Erdem Can (2015) (Haz.), *Lami'î Çelebi'nin Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, Ankara: Gece Kitaplığı.
- RİGGS, Don (2003), "Utopia's Timing: Saturn, Jupiter and Michelangelo's 'David'", *Journal of the Fantastic in the Arts*, 14, 342-349.
- ROSENBERG, Roy A. (1972), "The 'Star of the Messiah' Reconsidered", *Biblica*, 53, 105-109.
- SARAÇ, M. A. Yekta (2010), *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul: Gökkuşbuca Yay.
- SHERRARD, Beaumont Burnaby (1901), *Elements of the Jewish and Muhammadan Calendars*, London: George Bell & Sons.
- SÎRET-İ İBN-İ HİŞAM TERCEMESİ (2006), çev. Hasan Ege, (I. cilt), İstanbul: Kahraman Yay.
- STELLARIUM ASTRONOMY SOFTWARE (<https://stellarium.org/>) (10.08.2020)

- ŞEN, Ahmet Tunç (2015), "Rasattan Takvime: XV/XVI. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında Astrolojinin Yeri Üzerine Bazı Gözlemler", *Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası İstanbul'un Fethinden Süleymaniye Medreselerinin Kuruluşuna Kadar*, ed. Ömer Mahir Alper ve Mustakim Arıcı, İstanbul: Klasik Yay.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ ve Ahmet Kartal (2009), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergah Yay.
- TAŞKÖPRİZÂDE (1313), *Mevzuatü'l-Ulûm*, çev. Taşköprüzâde'nin oğlu Kemâleddîn Mehmed Efendi, (I. cilt), İstanbul: İkdâm Matbaası.
- TEKİN, Gönül A. (2004), "Yakın Doğu Mitolojisinde Kartal ve Güneş", *Journal of Turkish Studies*, 28/II, Cambridge, Mass: Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü.
- TİMURTAŞ, Faruk K. (1990) (Haz.), *Süleyman Çelebi, Mevlid – Vesiletü'n-Necât*, İstanbul: MEB Yay.
- TOKYÜREK, Hacer (2019), *Eski Uygur Türkçesinde Budizm ve Manihaizm Terimleri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- UÇMAN, Abdullah, Hanife Koncu ve Müjgan Çakır (2013) (Haz.), *Sinanoğlu, Ümzû'l-müznibîn (Sinanoğlu Mevlidi)*, İstanbul: Kitabevi Yay.
- UYAR, Gülgün (1993), *Hz. Muhammed'in Risâlet Öncesi Hayatına Dair Bazı Rivâyet Farklarının Tesbiti*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ÜNVER, İsmail (1977), "Ahmedî'nin İskender-nâme'sindeki Mevlid Bölümü", *TDAY Belleten*, 355-411.
- YANIK, Nevzat (2010), *Arap Şiirinde Tasvir (Cahiliye-Abbâsiler)*, Erzurum: Fenomen Yay.